

Іш V

21

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 1 (2340) Пятніца,
7 студзеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САНІТАРНА-ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1933 г.
цана 8 кап.

Фота М. АМЕЛЬЧАНІ.

ЛЕС ЗАСНЕЖАНЫ, З'ІНЕЛЫ
У ЧАКАННІ МАРАЗОЎ,
І ЧУВАЦЬ У ЦІШЫ БЕЛАЙ
ЗВОНКІ СМЕХ І ЗВОН ПАДКОЎ.

СПРАЎ ПАГОНЯ, ДЗЕН ПАГОНЯ
І СНЯЖЫНАК КАРАГОД.
І НЯСУЦЬ ІМКЛІВА КОНІ
У ЗІМУ І ў НОВЫ ГОД.

Пастанова ЦК КП Беларусі і Савета Міністраў БССР

АБ ПРЫСУДЖЭННІ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ БССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА

Цэнтральны Камітэт КП Беларусі і Савет Міністраў Беларускай ССР, разгледзеўшы прапанову Камітэта па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, пастанаўляючы:

прысудзіць Дзяржаўныя прэміі БССР 1976 года:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

Мележу Івану Паўлавічу, народнаму пісьменніку БССР (пасмяротна), — за кнігу літаратурна-крытычных і публіцыстычных артыкулаў «Жыццёвыя клопаты»;

імя Янкі Купалы — Барадуліну Рыгору Іванавічу — за кнігу вершаў «Рум» і кнігу перакладаў Гарсія Лоркі «Блакитны зван Гранады»;

імя Янкі Купалы — Сіпакову Івану Данілавічу (Янку Сіпакову) — за кнігу вершаў «Веча славянскіх балад»;

імя Якуба Коласа — Адамовічу Аляксандру Міхайлавічу (Алесью Адамовічу) — за кнігу «Хатынская апавесць»;

за творы літаратуры і мастацтва для дзяцей

Васілевіч Алене Сямёнаўне — за кнігу апавесцей «Пачакей, затрымайся»;

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ

Лучанку Ігару Міхайлавічу — за песні 1972—1976 гадоў;

Сакратар Цэнтральнага Камітэта КП Беларусі
П. МАШЭРАЎ.

У ГАЛІНЕ ВЫЯВЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

Глебава Аляксею Канстанцінавічу (пасмяротна) — за статуі помніка Францыску (Георгію) Скарыне ў г. Полацку.

Старшыня Савета Міністраў Беларускай ССР
Ц. КІСЯЛЕЎ.

ТАЛЕНТ, АДДАДЗЕНЫ НАРОДУ

Напярэдадні новага года сталі вядомы новыя імяны лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР — майстроў мастацкага слова, кампазітараў і скульптараў. Ганаровых званняў удасноены аўтары арыгінальных, таленавітых твораў, якія сталі прыкметнай з'явай у беларускай літаратуры і мастацтве, узбагацілі скарбніцу нашай нацыянальнай культуры.

Работы, адзначаныя Цэнтральным Камітэтам Кампартыі Беларусі і Саветам Міністраў рэспублікі, вызначае высокі мастацкі ўзровень, ідэйная сталасць, сапраўдная народнасць і партыйная страснасць, сназаў намеснікам старшыні Камітэта па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры і мастацтва, міністра культуры БССР Ю. М. МІХНЕВІЧ у гутарцы з карэспандэнтам БЕЛТА Я. ГАРЭЛІКАМ.

Яны па праву атрымалі шырокае прызнанне чытачоў, гледачоў і слухачоў, сталі важным сродкам маральнага і эстэтычнага выхавання працоўных.

Дзяржаўная прэмія БССР у галіне літаратуры прысуджана пасмяротна народнаму пісьменніку рэспублікі, лаўрэату Ленінскай прэміі Івану Мележу за кнігу літаратурна-крытычных і публіцыстычных артыкулаў «Жыццёвыя клопаты». У іх выдатны майстар слова гаворыць аб тым, што ім перажыта, абдумана, стала яго ўнутранай патрэбнасцю, перакананнямі мастака і грамадзяніна.

Літаратура сапраўдная, высокіх мастацкіх вартасцей і значных ідэй, літаратура шчырая, праўдзівая і страсная заўсёды заставалася для І. П. Мележа галоўным клопатам, справай усяго яго жыцця. Аб гэтым ён усхваляваўся гаворыць на V з'ездзе беларускіх пісьменнікаў: «Я ўпэўнены: праўда была, ёсць і будзе галоўным законам учарашняй, сённяшняй і заўтрашняй літаратуры. Яна — аснова жыцця літаратуры — сур'ёзная, глыбокая, мужная праўда, праўда, якая вучыць людзей правільна разумець жыццё, якая гарача ваюе за добрае, страсна ненавідзіць усё вядмае, бруднае і ва ўвесь голас папярэджвае аб небяспецы». Гэта грамадзянская і творчая пазіцыя вялікага пісьменніка пацверджана ўсёй яго творчасцю, усім шматгранным, яркім жыццём.

Прэмія імя Я. Купалы прысуджана самабытнаму, таленавітаму паэту Рыгору Барадуліну, чья творчасць сагрэта шчырай сямейнай любоўю да роднай зямлі, да людзей, якія памнажаюць яе багацці. Новая кніга яго лірыкі «Рум» прысвечана нашаму сучасніку, яго саўвечным справам, багаццю духоўнага свету хлэбароба і рабочага, інжынера і вучонага. У зборнік арганічна ўвайшла «Пэма прызнання» — паэтычны гімн мужнасці і чалавечнасці, інтэрнацыяналізму і беззапаветнай адданасці людзям. У ёй злітыя разам пляшчотнасць паэта і страснасць публіцыста, які аддае голас сваёй ліры на службу «атакуючаму класу».

Ажыццёлены Р. Барадуліным пераклад кнігі лірыкі Федэрыка Гарсія Лоркі «Блакитны зван Гранады» адкрыў шырокаму чытачу яшчэ адну грань таленту паэта. Глыбока нацыянальная, блізкая да народных вытокаў паэзія вялікага іспанца загучала па-беларуску лёгка і натуральна, а метафарычнасць і яркая рамантычная вобразнасць яго мовы толькі падкрэслілі віртуознае майстэрства перакладчыка.

У спісе лаўрэатаў імя яшчэ аднаго цікавага паэта — Янкі Сіпакова, удасноенага Дзяржаўнай прэміі за глыбокую, наватарскую па сваёй сутнасці кнігу «Веча славянскіх балад». Паэту ўдалося перадаць пафас яднання і брацтва славянскіх народаў, іх свабодалюбоўства і

непакорлівасць ворагу, гатоўнасць да ўпартай барацьбы за свабоду і гонар нацыі. Звяртаючыся да вядомага факта расстрэлу фашыстамі ў сербскім гарадку Крагуевацы трохсот школьнікаў і іх старога настаўніка, Я. Сіпакоў знаходзіць уласнае мастацкае бачанне гэтай трагедыі, свае сродкі глыбокага раскрыцця тэмы.

Прэмія імя Я. Коласа адзначаны прэзіі Алесь Адамовіч за «Хатынскую апавесць» — твор, які атрымаў высокую ацэнку ўсесаюзнай крытыкі, перакладзены на мовы народаў СССР, выданы за рубяжом. Трагедыя Хатыні, яе боль і яе гнёў паўстаюць са старонак кнігі, як урачысты рэквіем у памяць аб загінуўшых, як напамін аб зварынай сутнасці фашызму, які і сёння падмае галаву то ў адным, то ў другім кутку зямлі.

Аповесць завяршаюць радкі: гул хатынскіх званоў «лічыць каміны ўжо за спіной у нас, мы адыходзім, а ён застаецца, але зноў даганяе, дробіцца, пытае: «Так — вы — зразумелі? Ці — так — вы зразумелі!» Галасы тысяч бязвінна загубленых жыццяў заклікаюць сёння да памяці і свядомасці людзей, патрабуюць не дапусціць паўтарэння Хатыні і Арадура, Лідзіі і Сангі. Аб гэтым яшчэ раз напамінае таленавітая апавесць А. Адамовіча.

Пісьменніца Алена Васілевіч удасноена прэмія за кнігу апавесцей «Пачакей, затрымайся». Яна адрасавана юнаму чытачу, але і дарослым знаходзіць у ёй нямала для сябе паучальнага і карыснага. Яе старонкі адкрываюць нам добры, чысты і даверлівы свет дзяцінства, які вельмі часта так нялёгка зразумець і яшчэ больш цяжка ўвайсці ў яго другам і настаўнікам.

Імя Ігара Лучанка, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола

сёння вядома аматарам музыкі ва ўсіх кутках нашай краіны. Яго песні знайшлі шлях да сэрцаў мільёнаў людзей сваёй непадробленай шчырасцю, даверлівасцю інтанацый, высокім грамадзянскім гучаннем тэмы. «Спадчына», «Алесь», «Вера-сы», «Калі б каменні маглі гаварыць», «Хатынь», «Памяць сэрца», многія іншыя творы кампазітара сталі сваёсаслівымі паўпярэдамі беларускай песні, заваявалі прызнанне зарубежнага слухача.

На адным з самых прадстаўнічых форуму сучаснай песні ў Японіі «Спадчына» была названа лепшым творам аб родным краі і аднадушна ўдасцена галоўнага прызавы фэстывалю. А страсная, адкрыта публіцыстычная балада «Памяць Віктара Херы» названа народным артыстам СССР, Героем Сацыялістычнай Працы Ц. Хрэніковым «велізарным дасягненнем савецкай палітычнай песні».

І. Лучанок глыбока нацыянальны кампазітар — у яго лепшых песнях беражліва захаваны непаўторныя народныя інтанацыі, у фальклорных крыніцах ён шукае і знаходзіць россыпы каштоўных каменняў, якія пад рукою майстра ператвараюцца ў сапраўдныя музычныя жамчужыны. Пры-

суджанне кампазітара за песні 1972—1976 гадоў Дзяржаўнай прэміі БССР — заслужаная ацэнка яго напружанай працы.

Прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва прысуджана пасмяротна народнаму мастаку БССР А. К. Глебава за статуі помніка Г. Скарыне ў Полацку. Скульптару ўдалося перадаць веліч духу гэтага чалавека, ён здолеў паказаць светлы розум і вялікую душу выдатнага гуманіста і патрыёта, які імкнуўся зрабіць выдатнае дасягненне сваёй эпохі — кнігу — здабыткам роднага народа.

Узняўшыся сёння над шырокай плошчай старажытнага горада, Г. Скарына, як бы з глыбіні стагоддзяў углядаецца ў наш час, радуецца здзяйсненню сваіх смелых мараў.

— У заключэнне, — сказаў Ю. М. Міхневіч, — мне хацелася б сардэчна павіншаваць лаўрэатаў і падзякаваць арганізацыям, установам, асобным таварышам, якія актыўна ўдзельнічалі ў абмеркаванні вылучаных на атрыманне прэміі работ, і тым самым аказалі камітэту вялікую дапамогу.

БЕЛТА.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб узнагароджанні пісьменніка
ГУБАРЭВІЧА К. Л.
ордэнам Дружбы народаў

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць пісьменніка Губарэвіча Канстанціна Лявонцьевіча ордэнам Дружбы народаў.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэمل.
30 снежня 1976 г.

ЛАЎРЭАТЫ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ БССР

І. Мелені.

Р. Барадулін.

Я. Сіпакоў.

А. Адамовіч.

А. Васілевіч.

І. Лучанок.

А. Глебаў.

Дзяржаўны тэатр лялек БССР у дні канікул паказвае дзецям розных узростаў свае спектаклі. Сярод іх — прэм'ера казкі «Крэсіва», напісаная Я. Сперанскім паводле вядомага твора Г.-Х. Андэрсена. Рэжысёр — заслужаны артыст БССР А. Ляляўскі, мастак А. Фаміна, кампазітар К. Цесакоў.

На здымку — выканаўцы галоўных роляў у спектаклі заслужаны артыст БССР У. Калашнікаў (Кароль), Л. Андрэйчыкаў (Салдат), І. Жыткевіч (Вядзьмарка) і К. Калашнікава (Каралева) рыхтуюцца да выхаду на сцэну.

Фота Ул. КРУКА.

УСЁ ПРА ГОРАД МІНСК

Аднатомнік гэты з'явіўся на паліцах кнігарняў, у шматлікіх кнісках рэспублікі напярэдадні Новага года, і адразу стаў добрым падарункам для соцень тысяч людзей: мінчан, гасцей сталіцы, турыстаў... Яшчэ 6, упершыню сабраны разам, сістэматызаваны разнастайныя матэрыялы, звязаны з гісторыяй і сённяшнім днём беларускай сталіцы. Даведнік, які падрыхтавала і выпусціла Галоўная рэдакцыя Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, так і называецца — «Мінск — горад-герой».

Дзесяць тэматычных раздэлаў у гэтай кнізе, і кожны з іх своеасаблівае надарожжа, якое прыладжывае нешта цікавае, а часам і малавядомае: «Мінск — сталіца БССР», «Гісторыя», «Эканоміка», «Народная адукацыя, навука і культура», «Архітэктура», «Ахова здароўя», «Фізікультура і спорт», «Геаграфічныя аб'екты горада і прыгарадаў», «Славутыя людзі горада».

Спачатку падаецца кароткі аглядны нарыс, потым ідуць даведнічныя артыкулы той ці іншай тэматыкі, размешчаныя

ў алфавітным парадку. Выкарыстаны матэрыялы дванаццацітомнай Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, але частка артыкулаў (а ўсяго іх у кнізе больш чым тысяча!) напісана спецыяльна для гэтага выдання. Безумоўна, чытачоў «ЛіМа» ў першую чаргу зацікавяць тыя артыкулы, што так ці інакш звязаны з развіццём культуры горада. Асабліва шмат іх змешчана ў спецыяльным раздзеле, аднак няма і ёсць і ў іншых.

Вось, напрыклад, другі раздзел — «Гісторыя». Чытаеш пра «Мінск да Кастрычніцкай рэвалюцыі» і атрымліваеш звесткі пра «Мінскі гарадскі тэатр», «Мінскі царкоўна-археалагічны музей», «Мінскае музычна-літаратурнае таварыства», пра кніжныя таварыства «Мінчук»; тут жа даведваемся пра газеты і часопісы, якія выходзілі ў тыя гады.

Далей ідуць артыкулы іншага плана: «Большавіцкі друк», «Беларусь калгасная», «Беларускі рабочы клуб», «Інстытут беларускай культуры», «Маладняк», «Мастацтва і рэвалюцыя», «Першае таварыства беларускай драмы і камедыі» —

усё гэта звязана з Мінскам савецкім.

З хваляваннем перагортваеш старонкі, што расказваюць пра Мінск у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Знаёмыя, дарагія прозвішчы пісьмennisкаў, мастакоў, архітэктараў, кампазітараў, артыстаў, чыё жыццё і творчая дзейнасць звязаны са сталіцай, сустракаеш у раздзеле «Славутыя людзі горада» побач з імямі выдатных гістарычных дзеячаў, удзельнікаў рэвалюцыйнага руху, арганізатараў і актыўных удзельнікаў Мінскага камуністычнага падполля ў гады Вялікай Айчыннай вайны, партыйных і дзяржаўных дзеячаў БССР, Герояў Савецкага Саюза і Герояў Савецкай Айчыннай вайны.

Кніга гэтая — на штодзень. Яна спатрэбіцца многім як даведнік багатага фактычнага матэрыялу. І кожны, хто возьме яе ў рукі, добрым словам успомніць калектыв Галоўнай рэдакцыі БелСЭ на чале з яе галоўным рэдактарам Героем Сацыялістычнай Працы П. Броўкам, які парадаваў нас яшчэ адным цікавым выданнем.

ПАДПІСАНА ДА ДРУКУ

«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Выдавецтва паспяхова выканала план выпуску кніг мінулага года, стварыла вялікі задел на гэты год: з запланаваных 216 кніг 157 рукапісаў ужо здадзены ў набор.

Па становішчы на 1 студзеня г. г. падпісана да друку больш чым 20 назваў кніг. Сярод іх кнігі прозы Я. Брылі «Андрэя хляба» і Г. Папова «Паездка ў Трасцэнку», зборнікі паэзіі В. Лось «Лірыка ліпеня», У. Карызыны «Цеплыня», Ю. Багданова «Рана часу», Т. Бондар «Агно ў восень», Н. Тулушава «Дабрадзея», К. Шавель «Музыкі нівы» і інш.

Падпісаны да друку і том шасцітомнага Збору твораў народнага пісьмennisка Беларусі І. Шамякіна, а таксама два тамы выбранага В. Вольскага і аднатомнік Р. Сабаленкі.

У перакладзе на беларускую мову выходзіць апавесць нямецкага пісьмennisка П. Распа «Прыгоды Мюнхаўзена».

Гэтымі днямі падпісаны да друку выбраныя вершы М. Хатнава «Жураўлі над стэпам» (серыя «Паэзія народаў СССР»), апавесці Г. Васілеўскай «Дзве дарогі».

Да юбілею паэта А. Запана выйдзе ў свет двухтомнік яго выбраных вершаў.

«БЕЛАРУСЬ»

Атрыманы сігнальны экзэмпляр навукова-папулярнай кнігі кандыдата Філасофскіх навук А. Дамітрука «КПС і сусветны рэвалюцыйны працэс». У ёй расказваецца аб барацьбе КПС сумесна з братамі камуністычнымі партыямі за адзінства дзеяння ўсіх атрадаў сусветнага рэвалюцыйнага руху сусветнай сістэмы сацыялізму, нацыянальна-вызваленчага руху рабочага класа і ўсіх антыімперыялістычных сіл у краінах капіталізму.

Выйшла брашура, у якой змешчаны даклад намесніка Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыні Дзяржплана СССР М. К. Байбінова «Аб дзяржаўным п'яцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады» і аб дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1977 год», заключнае слова на сесіі і адпаведныя Законы.

«НАРОДНАЯ АСВЕТА»

У першым паўгоддзі выходзіць у свет «Разгром» А. Фадзеева, «Казкі» Г.-Х. Андэрсена, III і IV тамы «Вайны і міру» Л. Талстога, «Людзі на балоце» І. Мележа.

Падпісаны да друку таксама «Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы» для пачатковых класаў школы, складзены К. Кобызевым і інш., з серыі «Навукова-папулярная літаратура» — нарыс В. Рабцэвіча «Пра што расказваюць манеты».

Пытаннем камуністычнага выхавання школьнікаў прысвечана кніга П. Кашанскага «Ялюб» і інтэрнацыянальнай дружбы.

«НАВУКА І ТЭХНІКА»

У кнізе «Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры», якая выходзіць на рускай мове, шырока і ўсебакова разглядаецца шматвекавы літаратурны працэс у Беларусі ад старадаўніх часоў да 1917 года.

Другі том гэтага калектывнага даследавання сілала «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры». У ім дадзены манаграфічны характарыстыкі творчасці ўсіх народных пісьмennisкаў і паэтаў Беларусі, а таксама З. Бядулі, К. Чорнага, Ц. Гартнага, М. Зарэцкага, У. Дубоўкі, М. Чарота, Я. Брылі, В. Быкава, А. Макаёнка.

Пазнаўміца чытачы і з вядомымі раманам Д. Лондана «Марцін Ідэн» (таксама на рускай мове).

«СОВЕТСКИЙ ПИСАТЕЛЬ»

«Звезды и нуртаны» — так называецца паэтычны зборнік Анатоля Грачанікава, які ўбачыў свет напярэдадні Новага года. Пераклад вершы вядомага паэта, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамолу Беларусі Д. Кавалёў.

«ВЫШЭЙШАЯ ШКОЛА»

У выдавецтва падпісана да друку семнаццаць назваў кніг. Сярод іх і выданні, цікавыя шырокаму нолу чытачоў. Па-першае, даследаванне У. Чантурына «Гісторыя архітэктуры Беларусі» (дакастрычніцкі перыяд). Яно выходзіць другім выданнем.

Другім, дапрацаваным выданнем, выпускаецца і хрэстаматыя «Беларускі фальклор», складзеная К. Кабашніцкім,

А. Лісам, А. Фядосінам і І. Цішчанкам.

У кнізе Л. Сундуковай «Прафесійна-адукацыйная арганізацыя ў Англіі» асвятляюцца педагагічныя аспекты арганізацыі прафесійна-адукацый у краіне класічнага капіталізму, даецца крытычны аналіз форм і метадаў гэтай работы, разглядаюцца яе становішчы і адмоўныя бакі.

ВЫДАВЕЦТВА БДУ ІМЯ У. І. ЛЕНІНА

Падпісана да друку дзесяць назваў кніг грамадска-палітычнай, гістарычнай, прававой літаратуры, дапаможніку для студэнтаў розных спецыяльнасцей. Сярод іх — працы А. Лейзерава «Дэмакратычныя формы дзейнасці мясцовых Саветаў», П. Зялінскага і М. Раневіча «Друк КПЗБ ў барацьбе за свабоду», «Хрэстаматыя па гісторыі Беларусі», складзеная калектывам аўтараў, «Грамадзянскае права БССР» пад рэдакцыяй В. Чыгіра і інш.

Для журналістаў А. Балаш падрыхтаваў кнігу «Тэхніка афармлення газетнай паласы», у П. Ткачова выходзіць праца «Мяжы жанру».

«УРАДЖАЙ»

Падпісаны да друку шэраг актуальных для далейшага развіцця сельскай гаспадаркі рэспублікі прац вучоных, зборнікаў выступленняў кіраўнікоў гаспадарак і спецыялістаў. У ліку іх «Механізацыя жыўлагадоўчых ферм і комплексаў» кандыдата біялагічных навук В. Антанюна і кандыдатаў тэхнічных навук В. Перадні і С. Фурсенкі; доктар энанамічных навук Г. Лыч выдае манаграфію «Энанамічнае абгрунтаванне меліярацыйных мерапрыемстваў».

На старонках зборнікаў «Насенняводства траў на прамысловай аснове» і «Люцэрна на палях Беларусі» многія кіраўнікі і галоўныя спецыялісты перадавых гаспадарак рэспублікі дзеляцца вопытам сваёй работы.

Падрыхтавана да выхаду ў свет таксама навукова-папулярная кніга І. Карабанова «Вітаміны і фітагармоны ў жыцці раслін».

ЧАСОПІСЫ Ў СТУДЗЕНІ

«БЕЛАРУСЬ»

Нумар адкрываецца прывітанням Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР таварышу Леаніду Ільічу Брэжневу.

Пад рубрыкай «Беларусь сацыялістычная» змешчаны нарыс З. Федчанка пра калектыв Барысаўскай запалкавай фабрыкі.

З новымі вершамі выступаюць В. Макаёвіч, В. Гардзей, С. Грахоўскі. Творы М. Браўна пераказвае Ю. Свірка.

Проза прадстаўлена аповяданнем В. Сачанкі «Іван Патапавіч Выхавосцік» — кніжны Шарлак Холмс, урыўкам з новай апавесці М. Гроднева.

Змешчаны «публіцыстычныя роздум» пісьмennisка У. Юрзвіча «Каб заўсёды ставілася маладосць», нарыс М. Вышыскага «Напрамак перамоўцаў», артыкул І. Нісненіча «Уладар насі» (да 85-годдзя з дня нараджэння Р. Шырмы).

Кнігі Я. Шарахоўскага «Пяцёр народных дум», І. Іташнікова «Найдорф», Д. Віцель-Загітэвай «Ты — гэта ты» рэцензуюць Л. Царанкоў, Г. Шуленька, В. Тарас.

«НЕМАН»

Г. Бубнаў выступае з «прыняцыйнай апавесцю» «...І ўсё жыццё».

Проза прадстаўлена таксама творамі «Ціхае лета» П. Місько (пер. А. Часнаковай), «Каралева пачынае» М. Коневы, «Дзве неўміручасці» М. Сярдэлюкова.

Нізка вершаў Г. Кляўкі «Чалавек» пераказвае І. Бурсаў.

Змешчаны публіцыстычны артыкул В. Ганчарова «Дэяліс агні».

Пад рубрыкай «Запіскі, успаміны, дакументы» друкуецца матэрыялы Я. Сядзіна «У грозным небе» і П. Ракіцкага «У камуне прыпынак».

В. Каваленка надрукаваў артыкул «Што ёсць крытыка?», рэцензуюцца новыя кнігі.

У ТВОРЧЫХ САЮЗАХ

У Саюзе пісьмennisкаў

Плётна працавалі ў мінулым годзе работнікі бюро прапаганды мастацкай літаратуры СД БССР — толькі шэфскіх выступленняў пісьмennisкаў арганізавана на рэспубліцы звыш дзюх тысяч, у тым ліку ў сельскай мясцовасці — 1.628. Беларускіх празаікаў, паэтаў, крытыкаў, якія выязджалі па пудзёках бюро на шэфскіх пачатках, праслаўляла каля ста тысяч чалавек. Актыўны ўдзел у прапагандзе беларускай літаратуры прымалі вядомыя беларускія пісьмennisкі Максім Танк, Іван Шамякін, Пётр Панчанка, Іван Чыгрынаў, Анатоль Варцінскі, Барыс Сачанка, Пятрусь Макаль, Ніл Гілевіч, Максім Лужанін, Мікола Аўрамчык, Янка Скрыган, Алесь Адамовіч, Станіслаў Шушкевіч, Васіль Вітка, Уладзімір Юрзвіч, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Еўдакія Лось, Мікола Гроднеў, Анатоль Грачанікаў, Васіль Зуснак, Аляксей Пысін, Валаяцін Мыслівец, Юрась Свірка і іншыя.

Першым на выступленні ў новым годзе ў Салігорск выехаў пісьмennisнік Алесь Махнач. У студзені месяцы мяркуюцца паездкі Уладзіміра Юрзвіча, Анатоля Варцінскага, Пятрусь Макаля, Уладзіміра Гілевіча і многіх іншых. Плануецца вялікая колькасць творчых і аўтарскіх вечароў, дыспутаў і чытацкіх канферэнцый. Гэтымі днямі ідзе падрыхтоўка творчага вечара Андрэя Макаёнка і Міхася Калачынскага, чытацкай канферэнцыі па раману Івана Чыгрынава «Апрайданне крыві».

В. ДАІЛІДА.

У Саюзе кампазітараў

Напярэдадні Новага года адбылося пасяджэнне маладзёжнай секцыі пры Саюзе кампазітараў Беларусі. На ёй былі заслуханы новыя творы Г. Тарамавіча, А. Тутова, У. Дамарацкага, У. Солтана і В. Івакова. Пасля сярэдняй дыскусіі перад маладымі кампазітарамі выступіў беларускі паэт У. Карызна. Ён прачытаў свае вершы, расказаў пра творчасць вядомых паэтаў нашай рэспублікі. Наступнае пасяджэнне маладзёжнай секцыі адбудзецца ў лютым. У праграме — новыя творы таленавітых кампазітараў.

А. ДРУК.

Іван ШАМЯКІН:

«ПІШУ НОВЫ РАМАН»

У першыя дні новага года наш на- рэспандэнт А. Марціновіч сустрэўся з народным пісьменнікам Беларусі, пер- шым сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Іванам Ша- мякіным і папрасіў яго адказаць на наступныя пытанні:

1. Чым быў для вас, Іван Патровіч, адметным мінулы год?
2. Над чым вы цяпер працуеце?
3. Прывітанне Дзяржаўных прэ- мій БССР заўсёды важная падзея ў жыцці рэспублікі. Якія вашы думкі пра творы, аўтары якіх удасноены гэтага высокага звання напярэдадні Новага года?

Вось што адказаў І. Шамякін:

— У маім узросце самае адметнае — гэта праца. Калі добра працавала, та- ды лічыш, што пражыў ты не дарэмна, цікава, радасна і шчасліва. У мінулым годзе мне хараша працавала. Перш за ўсё, безумоўна, за рабочым сталом, над новымі творамі, але таксама і пры выкананні сваіх службовых абавязкаў у Саюзе пісьменнікаў, і даволі значных партыйных і грамадскіх абавязкаў: кан- дыдата ў члены ЦК КПБ, старшынні Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Я, як і кожны камуніст, кожны савецкі

чалавек, жыву і працаваў пад глыбокім уражаннем XXV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, справаздачна- га даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Леаніда Ільіча Брэж- нева.

У літаратурным жыцці мінулы год быў азнаменаваны такімі вехамі, як наш VII з'езд пісьменнікаў Беларусі і VI Усе- саюзны з'езд пісьменнікаў. Я быў не толькі дэлегатом гэтых з'ездаў, але і прымаў самы актыўны ўдзел у падрых- тоўцы справаздачнага даклада на на- шым з'ездзе, рашэнняў з'езда і арганіза- цый ўсёй яго работы.

Безумоўна, гэта займала нямала часу, асабліва ў першай палавіне года, але ў летнія месяцы мне ўдалося напярэдадні і над творамі. Завяршыў працу над па- чатай яшчэ ў 1975 годзе п'есай, у канцы года прачытаў яе калектыву тэатра імя Янкі Купалы, і мне было радасна, што яе хараша прынялі акцёры і кіраўніцтва тэатра.

Нямала часу займала падрыхтоўка шасцігодовага Збору твораў, які выпускае выдавецтва «Мастацкая літаратура» —

першыя два тамы яго выйдуць у гэтым, 1977 годзе, — а таксама падрыхтоўка рускага выдання апавесцей «Гандлярка і паэт» і «Шлюбная ноч».

Адказваючы на другое пытанне, магу сказаць каротка: у канцы мінулага года начаў працу над новым раманам. Аб чым ён? Нават тады, калі твор быў га- товы, гэта цяжка сказаць каротка, у двух словах. Раман — арганізм вельмі складаны. Заўсёды мнагапланавы, з мно- ствам чалавечых характараў. Магу ад- крыць толькі адно: цэнтральны перса- наж — наш сучаснік, просты чалавек, ша- фёр саўгаса, але чалавек цікавай біягра- фіі і са складаным характарам.

Відаць, нямала часу зойме пастаноўка спектакля па п'есе, бо, безумоўна, у рэ- жысёра будучы нейкія заўвагі і пажа- данні.

Заракаўся не пісаць больш для кіно, але, адасца, мяне зноў «уцягнулі» ту- ды. Цікавы рэжысёр загарэўся жада- нем зрабіць фільм па апавесці «Гандляр- ка і паэт».

Вось такія планы...

Для мяне як аднаго з кіраўнікоў Саю- за пісьменнікаў Беларусі асабліва ра- дасны літаратурны вынік мінулага года. А вынік гэты яскрава праяўлены ў пры- суджэнні Дзяржаўных прэмій БССР. Магчыма, як ні ў адзін іншы год, сярод лаўрэатаў асабліва многа пісьменнікаў.

Вельмі прыемна, што прэмія атрыма- лі прадстаўнікі так званых «сярэдняга пакалення» нашай пасляваеннай бела- рускай літаратуры. Мне радасна за маю

равесніцу — нас разам прымалі ў Саюз пісьменнікаў рэспублікі — Алену Васіле- віч, за выдатных паэтаў Рыгора Бараду- ліна і Янку Сіпакова, за цудоўнага пра- зайка і крытыка Алеся Адамовіча.

Нельга не парадавацца за тых нашых таварышаў, прэмія якім прысуджана за выданне Беларускай Савецкай Энцы- клопедыі — народнага паэта Беларусі Пётруся Броўку, пісьменнікаў Янку Скрыгана, Алеся Петрашкевіча, Янку Казеку... Сардэчна віншую Іх!

Віншую нашага добрага таварыша кампазітара Ігара Лучанка, а таксама нашых сяброў вучоных і наватараў вы- творчасці — прататыпаў герояў нашых кніг.

Васіль ВІТКА

ВЫШЫНІ СВЯТЛА — ВЫШЫНІ ЖЫЦЦЯ

святла». Гэта — начуці, хваляванні і трывогі, народжаныя роздумам аб лю- дзях падзвігу, што ўласным жыццём ас- вяляюць тую вышыню людской душы, на якой чалавек падымасца ў імя вя- лікай праўды веку.

Хатынь, Трасцянец, Саласіле, Мамаеў Курган — не толькі помнікі ахвярам, але і вышыні жыцця, здабытага бясмерцем.

Вынікам маёй паездкі на Далёкі Ус- ход было напісанне вершаў, прысвечан- ных падзвігу трох легендарных камуні- стаў, спаленых акупантамі ў паравознай топцы ў час грамадзянскай вайны і ге- раічнай гібелі ў час Айчыннай вайны — ціхаакіянскага парахода «Белоруссия».

Эстафета высокай мужнасці, што пера- даецца з пакалення ў пакаленне, па- рэзуецца ў вобразы вялікага педагога Васілія Сухамлінскага і юнай, дачасна памершай мастачкі Надзеі Рушавай.

У «Вышыні святла» ўвайшла лірыч- ная паэма «Случчына» — твор аб зямлі, з якой пачынаецца маё радаслоўе. Два наступныя раздзелы кнігі аб'яднаны на- чуціямі, самымі запаветнымі для чала- века — захапленнем душэўным харак- том жанчыны, сілай яе любові і вер- насці. Побач з гумарыстычнымі і саты- рычнымі вершамі, пародыямі і эпіграма- мі я ўключыў у кнігу новыя вершы для дзяцей і дзве вершаваныя казкі.

Напярэдадні Новага года мінская тэ- лестудыя экранізавала «Беларускую ка- лыханку». Я сардэчна ўдзячны рэжысё- ру Л. Тарасвай, кампазітару Я. Глеба- ву, артыстам Р. Маленчанка, М. Федар- оўскаму, Г. Гарбуку, Э. Гарачаму, Я. Лявонцеву, Т. Пузіноўскай і ўсяму творчаму калектыву, які радкі маёй

паэмы ўвасобіў у вобразы маштабнага метафарычнага бачання.

Радзі, што маю дачыненне да клопа- таў нашага выдавецтва пра самых ма- ленькіх чытачоў — апрацаваў і склаў кнігу народных пацешак, калыханак, лі- чылак, скарагаворак, якая выйдзе пад назвай «Ладачкі-ладкі». Яе афармляў цэлы калектыв нашых вядомых ілюстра- тараў. Выданне, сапраўды, святочнае і вартнае лепшых узораў народнай паэзіі.

Па даручэнню выдавецтва і Саюза пісьменнікаў увесь мінулы год я разам з паэтам Алесем Раданавым працаваў над падрыхтоўкай двухтомнай анталогіі лі- тоўскай паэзіі, выхад якой на белару- скай мове ў векапамную гадавіну Вялі- кага Кастрычніка будзе яшчэ адным сведчаннем плённага супрацоўніцтва, дружбы і братства нашых народаў. Гэты год быў для мяне годам радасных ад- крыццяў братняй паэзіі, яе жыватворных і самабытных багаццяў.

Не без хвалявання думаю і аб рабоце, разлічанай на бліжэйшыя гады. Напіса- ны сцэнарыі «Янка Купала», да мастац- кага ўвасаблення якога на студыі тэле- бачання рыхтуецца кінарэжысёр І. Даб- ралюбаў. Высокі гонар, але і яшчэ вы- шэйшая адказнасць стварыць такі фільм да 100-годдзя нашага вялікага народнага песняра.

Дзякуй табе, стары год.

Дзень добры, Новы!

Віктар КАЗЬКО:

«ПРА ШТО НЕ МАГУ НЕ ПІСАЦЬ»

І тады толькі пачынаеш разумець, што гэтае мінулае было і не такім ужо і дрэнным. А для мяне мінулы год быў сапраўды спрыяльным. Па-першае, у Маскве, у выдавецтве «Молодая гвар- дия» выйшла кніжка, другая ў маім жыцці кніжка. У мінулым годзе пачала свой шлях і трэцяя мая кніжка — дзве апавесці «Темный лес — тайга густая» і «Повесть о беспризорной любви». Яна ўжо на парозе і хутка-хутка павінна з'явіцца ў свет у нашым выдавецтве «Мастацкая літаратура». У першым ну- мары часопіса «Полымя» будучы надру- кананы два маіх апавяданняў, якія напіса- ны на роднай мне беларускай мове.

Аб гэтым, я адчуваю, мне трэба ска- заць падрабязней, таму што да гэтага ча-

су я пісаў на рускай, хаця іншы раз пра- сілася, прасілася беларускае слова. Про- сіцца і зараз, часта-часта я чую, што ін- шае месца будзе лепей гучаць па-бела- руску. Але ўсё гэта не так проста. Не проста не толькі вырашыць гэта для ся- бе, але і гаварыць аб гэтым...

Калі дваццаці гадоў таму назад у гора- дзе Хойнікі на Палесці адбыўся працэс над здраднікамі Радзімы, былымі палі- цэйскімі. Я быў тады падлеткам, але за- памятаў гэты суд да падрабязнасцей. Як раз у тыя дні ў нашым дзетдоме па- міраў такі як і я падлетак. Без маткі, без бацькі ён выйшаў жывым з вайны, але сэрца яго ўсё ж не вытрывала вай- ны. Ён памёр. Мы, дзетдомаўцы, самі і

пахавалі яго, і яшчэ ў той час я звязаў у адно дзве гэтыя падзеі: суд і смерць.

Дваццаць гадоў не давалі яны мне спакою. Я гаварыў сабе, што павінен напісаць аб гэтым. І вось у канцы міну- лага года напісаў — лічу, што выканаў свой абавязак перад маім равеснікам.

Аповесць аб дзетдомаўцах, дзецях вайны. Гэта дзесьці працяг маёй раней- шай тэмы, таго, аб чым я пісаў раней. Хтосьці можа і напяркіць мяне: тапчу- ся, маўляў, на адным месцы, не пішу аб сучаснасці. Што на гэта адказаць? Пішу аб тым, што мне балюча, пра што не магу не пісаць. Не цураюся і сучаснасці. Аб жыцці моладзі нашых дзён мой новы твор, які пачаў у мінулым годзе. Але аб ім гаварыць яшчэ рана.

Вось такім у сэнсе творчасці быў для мяне мінулы высакосны год, які завяр- шыўся прыемнай падзеяй: я атрымаў першую прэмію часопіса «Неман» за змешчанае на яго старонках апавяданне «Сірэна». Ён быў багаты і на сяброўскія сустрэчы і на новыя ўражанні. І «бывай» я яму гавару не толькі з радасцю, але і са смуткам.

Дзякуй табе, мінулы год. Ты быў доб- рым да мяне, і я стараўся не пакрыў- дзіць цябе, старога.

Сёлета павінна выйсці кніга «Дзеці і мы». Стваралася яна не лёгка і не ад- разу. Гэта абагульненне маіх разваг і назіранняў — як фарміруецца наш су- часнік, як складаецца яго духоўны свет. З'яўленнем гэтай кнігі я абавязаны дружбе, супрацоўніцтву і знаёмству з многімі нашымі педагогамі, выхавате- лямі і школамі.

З вершаў, напісаных за апошніяе пя- нігоддзе, складалася кніга, метафарычны сэнс якой вызначае назва — «Вышыні

З цягам часу нам усё даражэй кожны пражыты год. Мы ўжо не спяшаемся, як раней, хутчэй развітацца з ім. Мы ча- каем новага, ведаем, што гэтае новае пачнецца, як толькі ў навагоднюю ноч апошні раз праб'юць куранты. Так было ў дзяцінстве. Крыху не так сёння. Па- ранейшаму жыве вера ў лепшае, але ёсць ужо і той самы развітальны сум — шкада года, з якога ўжо не пражыць і хвіліны, які ўжо палкам у мінулым.

«ПРАРАСТАЮ Ў НОВЫ ДЗЕНЬ...»

Над белаю пустыняю аблок
Так ярка і самотна сонца свеціць.
Пад белаю пустыняю аблок
Гуляюць дзеці на маёй планеце.

На гэтай рэактыўнай вышыні
Не адчуваем руху, хоць нясе нас.
Спакойна, нібы едзеш на кані,
Як некалі на возе з мяккім сенам.

А там, дзе вецер воблакі змяце,
Я ў сінія акенцы пазіраю,
Гляджу, як самалёта лёгкі цень
Імкліва жыта на зямлі зжынае.

На выгарах цёмных ваенных,
На сонечных лядах
Б'е грэчка малочнаю пенай
У ельнік кашлаты.

Зямлі нашай белы настольнік,
Пчаліны заказнік,
І светлае поле настолькі,
Што й ноччу не гасне.

Яно адцвіце — і на свеца
Крыху пацямнее.
А потым снягі ўжо засвецяць,
Успыхнуць заві...

Ды часам мядовым настоем
Вяртаецца лета,
І белы кужэльны настольнік,
Як грэчкі палетак.

Краса і цуд зямлі — Васіль
Блажэнны,
Паклон зямны табе ўсе дрэвы
б'юць.
А ў нас дамы ірвуцца да
бліжэйшых

Сузор'яў,
Аж на дыбачкі ўстаюць.

І ўсё ж да зорак, як раней,
далёка,
А да зямлі нагою не дастаць.

І вецер з-пад машын уцёк
з палёгкай
І ў фортакі гучней пачаў
свістаць.

Шкада травы і дрэў —
Не часта кажам:

Мы ўсе ў палоне просценькай
маны —
Развешваем нічэмныя пейзажы
І з кветкамі купляем дываны.

І як бы нас туга там не сціскала —
Мы абжывём захмарныя ауглы.
А некалі ў гіганцкіх батыскафах
Мы спусцімся яшчэ ў марскую
глыб...

А покуль узлятайце ў ліфтах,
госці,
І кветкі на пятнаццаты ўзносе.

Бывала: вяртаешся з лесу
ў маленстве,

А сонца зайшло і туман па
нізінах.
І раптам, здаецца, што сцішаны
лес той
Суровым паглядом глядзіць табе
ў спіну.

І страх азірнуцца, але азірнуся,
Затоена ўсё, ды нікога не бачу.
Дадому спалоханы трохі
варнуся,
Але не прызнаюся і не заплачу...

Цяпер за сталом у бяссонныя
ночы
Мяне ахінае часамі трывога,
І спіну свідруюць суровыя вочы,
А як азірнуся — нікога, нікога.

Дождж ізноў...
Якія лекі
Мне знайсці, каб сон прайшоў?
Найвялікшая за лета
Ссыпка сіня дажджоў.

Думкі змрочныя ад стомы:
Ну, зраблю яшчэ віраж,
А пасля цішжом, без грому
Спішуць годы у тыраж.

Я аддам усё, што маю,
Буду голы, як Адам.
Толькі слёзы прыхаваю,
Толькі гора не аддам.

Што яшчэ мяне сустрэне? —
Я пытаюся радзей.
...Зноў варушацца карэнні —
Прарастаю ў новы дзень.

Веру Сірыусу і Венеры
За іх радаснае святло
І гарачаму сонцу веру,
Што мае сагравае жылло.

Веру атамам, веру генам,
Веру дзецям і мудрацам,
І ўрачыстым Крамлёўскім
сценам,
І сваім беларускім лясам.

«НАЛЕЖУ БЕГУ»

...І зноў мяцежнай пургі
ўрачыстасць,—
Дзень добры, белы прасцяг
бясконцы!
Дай мне прыгубіць тваю
вячыстасць...

Ужо не дому,
Ужо не жонцы —
Належу полю,
Належу снегу,
Належу ветру,
Належу бегу!

Далоў часова, мае турботы,
Як скараходы, ляціце, лыжы.
І разаб'ецца ушчэнт аб боты
Асколак сонца, ад поту рыжы.
Я твой падданы,
Прастор бязмежны,—
Мой лёс нязнаны,
Мой беласнежны.

ХОР ПЕНСІЯНЕРАЎ

У зале, стаіўшы дыханне,
Ловім басоў калыханне,
На сцэне — вуснаў трымценне,
Пенсіянеры — на сцэне.

У песню дух непакоры
Прынеслі былыя лётчыкі,
Дазорныя і сапёры,
Радысты і мінамётчыкі.

Мы чуем, як б'юцца іх сэрцы:
Юнацтва, ізноў уваскрэсі
На вечаровай паверцы
У неўміручай песні...

Хадзілі калісьці ў атакі,
Спынялі грудзямі танкі,
Падалі і ўставалі
У ліхаманцы бою,
Суткамі не астывалі,
Жыццё засланіўшы сабою.

І перад наступам новым,
Свінцовыя цэлячы зрэнкі,
Ставілі ў гневе свінцовым
Уцекачоў да сценкі...

Сваю салдацкую памяць
Кропелькай не заплямяць
Тыя, чыё сумленне
І сёння ідзе ў наступленне.

Як пераможцам смерці,
Ім не дае памерці
Цяпер адчуванне гэта,
Што песня яшчэ не спета.

З вачыма, тугою замглёнымі,
Схіляюць скроняў проседзь,
Воплескаў нашых паклонамі,
Як лекаў ад старасці, просяць.

...Мы ахаем, ледзь не плачам
Чуллівай кранутыя песняю,
Пляскаем —
дружна плацім
Апладысментамі пенсію.

— Вы адкуль?
— Мы — ад куль.
Мы — з вайны.
Мы — званы.
Мы —
Дамы,
Мы —
Дымы.
Каміны.
Камяні.

Стукае боль у грудзі,
Ваўчыцай завая вые.
Ходзяць па свеце людзі,
Ходзяць званы жывыя.

Бухаюць зноўку і зноўку
У спёку, у дождж, у замяць.
Торгае за вярхоўку
Памяць...
— Мы — званы.
Мы — з вайны.

У гэтай ношы —
яблыкі і хлеб,
і малако, і перац, і цукеркі...
У гэтай ношы —
слодыч пацалунка,
і келіх смутку,
што цяжкім п'еш
пасля расстання...
У гэтай ношы —
успамін палынны
аб горы,
смак якога на губах

Пятрусь МАКАЛЬ

пячэ дасюль,
аб дыме
ад галавешак роднае сялібы,
якія тлеюць у душы дасюль.
У гэтай ношы —
май і лістапад,
і снежань, што па пояс у
сумётах,

і дождж, і град —
у падкаваных ботах.
І зеляніна першае травы,
і бель парашы,
якой прыпудраны зямля і вы —
у гэтай ношы...
Яна то абуджае, нібы каза,
то спавіае пеляной імжы...
Калі стамлюся, папрашу
ласкава,
гукну лагодна:
— Сыне, памажы!

МЕСЦА творчасці Кузьмы Чорнага ў беларускай літаратуры вызначана трывала. Але асэнсаванне яе сапраўднай эстэтычнай вартасці праявілася ў гэтых адносінах выхад васьмітомнага Збору твораў пісьменніка — з'ява пераступнай важнасці. У літаратурны ўжытак уваходзяць творы, якія дасюль значыліся на ведастве гісторыі літаратуры. Набыткам шырокага чытача сталі апавяданні, п'есы, раманы, артыкулы, друкаваныя і рукапісныя варыянты твораў, раскіданыя па шматлікіх, сёння нярэдка маладаступных, перыядычных выданнях або выяўленыя ў архіве пісьменніка.

Многія вядомыя творы паявіліся ў сваім найбольш бліжэй да перададзенага або да аўтарскай рэдакцыі, выпраўленым ад недакладнасцей і скажэнняў, выглядае. Нарэшце мы маем навукова аргументаваны і шырока абгрунтаваны тэкст твораў Чорнага. А гэта надзвычай важна, бо тэкст — адпаведны пункт ўсіх кага, у тым ліку і літаратуразнаўчага даследавання, галоўная крыніца ведаў аб творчасці пісьменніка.

Творчасць класіка беларускай літаратуры паўстае перад намі амаль у поўным аб'ёме і можа служыць галоўным арбітрам у вырашэнні многіх літаратурна-эстаэтычных спрэчак. Спрэчак, што закранаюць не толькі пытанні творчасці пісьменніка, але і больш шырокае кола праблем літаратуры ў цэлым. Многія навіны з'явы сучаснага літаратурнага жыцця «тлумачаць» феномен Чорнага. Але і Чорны таксама шмат што «тлумачыць» у сённяшнім дні беларускай літаратуры. Вядома, калі разглядаць яго творчасць цаласна, а не па частках, па жанрах, па праблемах. Калі бачыць яе на фоне літаратурнага працэсу, у песняй сувязі з жыццём народа, у кантэксце Вялікага Часу.

Ранні, «маладнякоўскі», «узвыжанскі» перыяд... У размове аб ім найбольш агульна. Накшталт таго, што ў маладога празаіка былі «зрывы», «сечадоны», нават «памылкі». Як быццам не бывае, што рукой юнака ствараюцца тэатры. Рукі Монарха, Лермантава, Багдановіча, Шалахава, Надзі Рушавай, «Ранні», «мабыць, таму, што быў яшчэ і «сцяжэні», і «апошні» перыяд. У якасці ўзору найчасцей браўся перыяд 30-х гадоў, калі Чорны напісаў раманы «Бацькаўшчына», «Трэцяе пакаленне», «Люба Лук'янская». Мсё, што ў густах крытыкаў не аднавідала зноўдзенаму пісьменніку ў гэтых творах, успрымалася як загана.

А што каб зірнуць на з'яву непарадзіма? Даверыцца плыні пачуццяў і думак пісьменніка! Паспрабаваць адказаць на пытанне: што змог малады Чорны? Такія спробы не першыя. Але і не апошнія. Пакуль што толькі запісаны: малады Чорны змог вельмі і вельмі шмат. Столькі, што і цяпер, калі наша проза выйшла на міжнародны прастор, чуюцца рэха ад яго «ранніх» апавяданняў. Яно чуюцца ў творчасці многіх старэйшых і маладзейшых нашых сучаснікаў, тых, што свядома арыентаваныя на яго традыцыі, і тых, што знаходзяцца далёка ад галоўнага рэчышча яго ідэйных і стылявых пошукаў.

Раннія апавяданні Чорнага — тыповыя для творчасці многіх «маладнякоўцаў» замалёўкі, эпізоды, імпрэсіі, своеасаблівыя «вершы ў прозе». Мастацкага характару, нахваліў Лявона Бушмара, Леанольда Гушкі, Міхала Тварышкага, Любы Лук'янскай, мы тут сапраўды не знойдзем. Але што знойдзем, нават хутчэй адчуем, уловім, схопім, дык гэта вобраз самога аўтара, чалавека, перад якім адкрыліся шырокія далёкія «людской маладой жыццёвай радасці», які жыве вялікай прагай дапамагчы да галоўнай «ідэі» свету, дайсці «на звышніх ланцугах ад чалавека да людзей».

У свядомасці пісьменніка — чалавека з надзвычай чутлай, уражлівай душой — ішла вялікая інтэнсіўная праца. «Галоўнае, што мучыць мяне з самых маладых год маіх, — успамінаў ён, — гэта пакуты чалавека на зямлі, якія ў нас яшчэ не знішчаны і за знішчэнне якіх мы ўсе цяпер змагаемся». Іменна ў гэтыя гады закладваўся грунт эмацыянальнага, псіхалагічнага, сацыяльнага і маральнага пошукі, які і вызначыў характар усёй творчасці Чорнага, кірунак яго ідэйных і эстэтычных пошукаў.

У рэвалюцыйны ўбачыў пісьменнік адзіную рэальную сілу, здольную знішчыць назаўсёды «пакуты чалавека на зямлі». Вострае ўсведамленне таго, што ён і яго

пакаленне жывуць у дзівоўны час — час «вялікага пералому свету», стала асновай яго светаўспрымання. Гэта знайшло натуральны працяг у фармальных адзнаках тагачаснай творчасці Чорнага.

Стылявыя сродкі паэзіі (дынаміка аўтарскага апавядання, музыкальнасць фразы, эмацыянальна-экспрэсіўная насычанасць, імпрэсіянізм слова, «метафарычны хуткавік» рэалізацыі) у многіх разніх апавяданнях, у раманах «Сястра», «Зямля» ствараюць уздымны лірычны пастрой, які і нясе поўную і надзвычай дакладную інфармацыю аб духоўным стане аўтара і яго герояў, перадае гуманістычны нафас сцяжэня новага, глыбока і непасрэднасць рэвалюцыйнага светаадчування.

Разам са сваімі героямі аўтар глыбока і сур'ёзна думаў над шматлікімі

метна душой увайсці ва ўсе тайны, што ў жывых істотах захованы, увайсці ласкава і ціха, з чыстымі думкамі і адчуваннямі.

Яго задача — расказаць аб усім самым важным для чалавека: аб тым, у чым ён бачыць сэнс жыцця («Дзень», «Вечар», «Парфір Кіжкі»), аб тым, як адносіцца да кахання («Па дарозе», «Пачуцці»), да смерці («Ноч пры дарозе», «Буяны»). У глыбі душы пісьменнік спадзяецца, і гэта падтрымлівае яго ў пошуках, што, «пачуццямі аб сабе праўду, чалавек можа хутчэй адкінуць, чым ад сябе ўсё наскудства, што ўрасло ў яго з самых дзіўных далей выяў, і, будучы часам нават малым, несе вялікае характава чалавека».

Жывы чалавек — цэнтральны аб'ект яго ўвагі — гэта рэальны, гістарычны ча-

Міхась ТЫЧЫНА

АД ЧАЛАВЕКА ДА ЛЮДЗЕЙ

ДА ВЫХАДУ ЗБОРУ ТВОРАЎ КУЗЬМЫ ЧОРНАГА

з'явамі жыцця, знішчэнне, здавалася, далёкімі, счасцігаў іх унутраную сувязь і набліжаўся да разумення незвычайнай складанасці і невыказнай велічы і характава жыцця чалавека на зямлі.

Пачытайце проста так, дзеці асолоды, непарадзіма апавядання «На берэзе», «Жалезны крык», «Максімка», «Новыя людзі», «Бяздоны», «Восень і радасць», «Срэбра жыцця» (у першым варыянце) і знойдзены ў іх, апрача «маладнякоўскага» кэсізму і абстрактнасці, жывое пачуццё захаплення светам.

Жыццё, дзе «адно намірае, другое расце», дзе адно і тое ж можа здацца адным слаўным, а другім сумным, уражае маладога Чорнага і пераконвае: «Чалавек — гэта ж свет, адна істота — неабходны прастор, і разглядай яго, калі ўмееш».

Дарчы, у апошнім публікацыі апавядання «Вечар», адкуль узяты гэтыя словы, напісана іменна «неабходны». Складанікі палічылі за патрэбу ўнесці ў асноўны тэкст слова з папярэдняга варыянта «неабхавны». Увогуле гэта не супярэчыць тэкстагічным прыпынкам: «анісак», «онечоток» цяжка назбегнуць нават самаму ўважліваму пісьменніку. І ў большасці выпадкаў тэкстагігі маюць рацыю, удакладняючы тое ці іншае слова ў асноўным тэксте твораў.

Але тут, на маю думку, можна паспрабаваць. Разуменне складанасці таго, што хацеў сказаць пісьменнік, досыць традыцыйнае. Чорны сапраўды выказвае ў гэтых словах самае запавядае: свет чалавека вялікі, ахвільна поглядам або думкай усю ўнутраную прастору яго істоты немагчыма. Скажыце гэта для яго вельмі важна. Але не менш важна сказаць і тое, што перад ім стаіць задача вывучаць гэта багацце і гэту складанасць чалавека. Апошняе выяўлена ў словах: «адна істота — неабходны прастор, і разглядай яго, калі ўмееш». Чорны і яго герой, як мне здаецца, паўстае тут як чалавеказнаўца, як даследчык, а не толькі як сузіральнік і сведка.

Страсныя пошукі іспіны, прадыхаванні пачуццямі замілавання да чалавека, — гэта асаблівае маладога Чорнага. У творах ранняга перыяду ён не толькі захапляецца, але і даследуе, не толькі сузірае, але і аналізуе. Як і кожны вялікі пісьменнік, як і любы ўдумлівы чалавек, ён раінае вечныя і надзвычайныя пытанні: што такое жыццё і што такое чалавек? Сама рэвалюцыя паставіла іх на парадок дна, абвергнуўшы ранейшае іх разуменне.

Задача Чорнага, як ён яе разумее, — расказаць чалавеку аб ім самім, «непрык-

лавак, у душы якога драматычна спялялося старое і новае, смутак і радасць, буря і цішыня. Супрацьстаўляючы даволі раскіданыму ў той час у літаратуры схематычнаму разуменню чалавека сваю канцэпцыю чалавека і свету, ён нярэдка шукаў сітуацыі, у якіх новае і старое сутыкалася асабліва востра, трагічна, даследваў «чалавечыя зомы», «духоўны разлад чалавека, скалечанага бурным рухам гістарычных падзей».

Ён закранае самую глыбока чалавечай істоты, параджае ў простым чалавеку ўсведамленне сябе як паўнацэннай асобы, імкненне да паўнацэннага жыцця, да сцяжэня сябе «ўсім сваім пачуццямі» (К. Маркс). Ён выяўляе ў тым, як чула разгуюць сімпатэтычны яму героі на самае малое праяўленне раўнадушша, чэрствасці. «Ён жа чалавечай душы не прызнае!» — адначасова здзіўляецца і жахаецца «слаўны чалавечнасцю» Радзівоў Ціхунчык («Сястра»). Самае страшнае ў мінулым, лічыць стары Тамаш, («Зямля») не беднасць, не холад, а тое, што «чалавек ад чалавека далёка, што чужым ён стаячыца другому». Галоўнае, што захапляе Чорнага ў простым чалавеку, — тое, што ён усё і ўсё на свеце вымярае вялікай мерай чалавечнасці, чужасці, даброты і справядлівасці.

Сцяжэні, найбольш вывучаны перыяд Але і аб ім не ўсё сказана. Амаль не сказана нічога, акрамя звычайных канстатацый, аб велічнай задуме пісьменніка ствараць шыка раманаў і аповесцей аб гісторыі беларускага народа. А між тым яна мела надзвычайны ўплыў на кожны асобны твор гэтага часу. Яна выявіла на сутнасці новы погляд Чорнага на чалавека. Чалавек — гэта цэлы свет. Але ён яшчэ адзін, вялікі свет чалавечага грамадства, у якім ён жыве і рэалізуе сябе. Чалавек сярод людзей, чалавек як член пэўнай нацыі, народа — гэта ўжо нешта прынцыпова іншае, чым чалавек наогул. Ён і бачыцца інакш — не знутры, а збоку, аб'ектыўна, прадметна, пластычна.

Творы празаіка гэтага часу становяцца шматгерайнымі, шматгалосымі. Увагу Чорнага прыцягваюць ужо не асобныя эпізоды і моманты, а жыццё народа на вялікім адрэзку часу: ад прыгоніцкага да бяскрывага грамадства. Цяпер кожны твор асэнсавана імае ім як неабходная частка вялікага цэлага і піннацца з улікам усяго зробленага раней. У аснову творчых працэсу, кладзецца прынцып ідэйнага адзіства і рэальнай шматгерайнасці, сфармуляваны ў аднайменным артыкуле.

Жыццё беларускага народа, яго рух у гісторыі — тая рэальнасць, на грунце якой Чорны імкнуўся «развіваць рэальную філасофію», вырашана «ідэявыя катэгорыі» бацькаўшчыны, уласніцтва, законна, сваяцтва, будучыні. Двухбаковая дыялектычная сувязь чалавека і гісторыі, чалавека і народа знаходзіць сваё жывое ўвасабленне ў лёсе Леанольда Гушкі, Паўла Нямы, Міхала Тварышкага, Краўца, Любы Лук'янскай. Пісьменнік імкнецца тыпы, якія «носяць беларускія імёны, узяты з беларускага жыцця», узяць да «абагульненых вобразаў, зразумелых усім нацыянальнасцям». Жыццёвая назіцця герояў выяўляецца ў сутыкненнях чалавечых характараў, барацьбе страсцей, імкненняў, ідэй, непрымірных класавых супярэчнасцей. Чалавек «працягваецца» ў народзе, гісторыі, свядомым канкрэтным і страшным выкарыстаннем эксклюзіўнага і павольнага душы.

Чорны хоча ў гэты час сказаць не толькі пра асобнага чалавека, але і пра ўвесь народ, пра складаны лёс беларусаў, адвечнае імкненне да міру, дабра і шчасця. Ён асабліва шмат думае над тым, якое месца займае яго народ сярод іншых народаў і які яго ўклад у скарбніцу агульначалавечай культуры. Складаныя ўмовы 30-х гадоў не дазволілі яму давесці сваё разуменне нацыянальнага і інтэрнацыянальнага да чытача ў мастацкай, пераканаўчай форме. Яго развагі пра чалавека ў свеце, чалавечую гісторыю найчасцей вядуцца ў тэарэтычным плане. Артыкулы пісьменніка таго часу — наведванне гэтаму.

«Беларускі чалавек сярод сваіх сучасных суседзяў у час Айчынай вайны» — вось сітуацыя, у якой знаходзіцца герой не толькі «Млечнага шляху», да якога адносіцца гэтыя словы Чорнага, але і іншых «ваенных» раманаў і апавесцей празаіка, простых беларускіх людзей Кастуся Лукашэвіча, Юрася Нявады, Максіма Астаповіча, Уладзіміра Вялічкі, Уладзіміра Ярмаліцкага, Кастуся Прыбытоўскага. Яны не толькі вырашаюць сацыяльна-канкрэтыя пытанні свайго штодзённага жыцця, але і пакутліва шукаюць адказ на субстанцыяльныя праблемы чалавечата быцця: бурны час войнаў і рэвалюцый дае ім досыць матэрыялу для роздуму, сумненняў, расчараванняў і надзей. Ім ёсць што сказаць людзям. У шматлікіх маладогах герояў гучыць голас самога аўтара, выяўлены яго любоў да роднай зямлі, стваральнай працы, яго непагадзя вера ў чалавека.

Усведамленне асабістай адказнасці за заўтрашні дзень свайго народа і ўсяго чалавецтва вызначае ўчынікі і думкі герояў «ваенных» раманаў і апавесцей празаіка, простых беларускіх людзей Кастуся Лукашэвіча, Юрася Нявады, Максіма Астаповіча, Уладзіміра Вялічкі, Уладзіміра Ярмаліцкага, Кастуся Прыбытоўскага. Яны не толькі вырашаюць сацыяльна-канкрэтыя пытанні свайго штодзённага жыцця, але і пакутліва шукаюць адказ на субстанцыяльныя праблемы чалавечата быцця: бурны час войнаў і рэвалюцый дае ім досыць матэрыялу для роздуму, сумненняў, расчараванняў і надзей. Ім ёсць што сказаць людзям. У шматлікіх маладогах герояў гучыць голас самога аўтара, выяўлены яго любоў да роднай зямлі, стваральнай працы, яго непагадзя вера ў чалавека.

Чорны імкнецца да сацыяльна-філасофскага асэнсавання падзей. А гэта звычайна вядзе да звужэння кола вобразаў, да пэўнай умоўнасці сюжэта, да незвычайнага ўшчышчэння раманага часу і прасторы. Сістэма вобразаў як бы аднаўляе ў малым маштабе расцягнутую грамадскіх сіл у тагачасным свеце. Ці не таму так часта паўтараюцца ў «ваенных» творах словы: «шырокі свет», «увесь свет»? У сваіх героях, простых беларускіх людзей пісьменнік бачыць яркае ўвасабленне ўсяго самага светлага, яснага і чалавечага ў чалавеку і выкарыстоўвае ўсякі погляд, каб яшчэ і яшчэ сказаць аб гэтым. «Усеабыдлівая чалавечая асоба», «чалавек, які мае «вялікую душу, што змяшчала ў сабе цэлы свет — і радасць і смутак усіх людзей, дзе б яны ні жылі», — такімі словамі характарызуе ён іх.

«Максім Грынявецкі (герой няскончанага твора. — М. Т.) асмысловае сваё жыццё, як працу на ўсё чалавецтва непасрэдна», — заўважае празаік у накідах. Фраза зусім невыпадковая, бо выяўляе кірунак творчых пошукаў Чорнага ў апошнім перыяд яго дзейнасці. «Дзёнінкі», няскончаныя творы напярэдажыя гэта. Савецкі чалавек — прадстаўнік чалавецтва, будучыня, за якую ён змагаецца, — будучыня ўсяго чалавецтва. Такім канкрэтным гістарычным зместам напаяўся Чорны ў сваёй катэзічнай чалавечай.

ВОКАМ ПАТРАБАВАЛЬНАГА ДАСЛЕДЧЫКА

«Ад'ютант яго правасхадзіцельства», «Руіны страляюць...», «Семнаццаць імгненняў вясны», «Доўгія вёскі вайны» — гэтыя і іншыя назвы добра вядомы кожнаму тэлегледачу, незалежна ад роду заняткаў ці ўзросту. Сучаснае тэлебачанне, безумоўна, мае магчымы дар прыцягваць увагу да сталой рубрыкі ў праграмах перадач: «Прэм'ера тэлевізійнага мастацкага фільма».

Колькі іх, такіх запамінальных сустрэч з новымі героямі фільмаў адбылося за ўвесь час існавання тэлебачання! Ну, а які ж след пакінулі пасля сябе гэтыя сустрэчы? Што далі яны гледачам?

На гэтыя і многія іншыя пытанні, што звязаны з тэлевізійным кіно, адказвае В. Нячай, аўтар даследавання аб ігравым фільме на малым экране — «Станаўленне мастацкага тэлефільма». Сама пастаўка тэмы — прасачыць дыялектыку развіцця мала яшчэ вывучанай экраннай формы — патрабавала ад аўтара не толькі выкарыстання вялікага фактычнага матэрыялу, паслядоўнага аналізу шматлікай прадукцыі рэспубліканскіх і саюзных тэлеаб'яднанняў. У першую чаргу, і гэта вызначае характар усёй кнігі, аўтару спатрэбілася дакладная арыентацыя ў сферах самых супрацьлеглых меркаванняў аб прыродзе ігравого тэлекіно, выпрацоўка сваёй уласнай думкі наконт прадмета даследавання.

Добры тэлевізійны фільм становіцца настолькі значнай мастацкай з'явай, што адразу прыцягвае ўвагу шматлікай аўдыторыі. Разам з тым на нашых хатніх экранах мы прызвучаны бачыць шэрую шматсерыйную прадукцыю, якую ніколі не сталі б глядзець у кінатэатрах, але якую «церпім» у сябе дома.

Хочацца нам таго ці не, але ігравое тэлекіно заўсёды наш вольны час. Паступова мяняюцца і яго характэрныя рысы ў адпаведнасці з нашым густам і запатрабаваннямі і з ростам майстэрства аўтара. Пасля «выбуху» дэкадэнтства, востраэмоцных серый прыйшла спакойная хваля літаратурных экранізацый, «эра» цікавасці да дакументальнага факта, падзеянага ў форме гістарычнай хронікі, саступіла месца псіхалагічнаму даследаванню вобраза сучасніка. Гэтыя працэсы не праходзілі стыхійна, яны падпарадкоўваліся сваім спецыфічным заканамернасцям. І сёння ўжо можна выявіць тыя рысы, якія на працягу мно-

В. Нячай. «Станаўленне мастацкага тэлефільма». На рускай мове. Мінск. «Навука і тэхніка», 1976.

гіх гадоў складаліся ў з'яву, адзіную па сваёй мастацкай і спецыяльнай значнасці, — ігравое тэлекіно.

В. Нячай паслядоўна ўводзіць чытача ў вобразны лад сучаснага тэлефільма. Для аўтара важна знайсці межы яго сутыкнення з іншымі відамі тэлевізійнага вяртання ў кантэксце адзінай тэлевізійнай праграмы. В. Нячай імкнецца высветліць, як гэта «суседства» ўплывае на эстэтычную культуру самога тэлекіно і чым, у сваю чаргу, яно ўзбагачае іншыя віды мастацтва.

Безумоўна, мастацкі тэлефільм у той форме, у якой ён існуе сёння, уяўляе сабой не толькі новаўтварэнне, народжанае ў негарах уласна тэлевізійнага экрана, але і спалучэнне на невядомым раней узроўні характэрных асаблівасцей шматлікіх відаў мастацтва. Гэта — важны тэзіс кнігі, які дазваляе аўтару пераканаць чытача ў правамернасці свайго погляду на генезіс новай экраннай формы. Як кажуць, «німа нічога больш практычнага, чым добрая тэорыя». І сапраўды, В. Нячай аперыруе на старонках выдання багатым на зместу і аб'ёму матэрыялам, даказваючы аналізам канкрэтных фільмаў свой пункт гледжання. Чытач знаходзіць на старонках кнігі цікавы аналіз беларускіх фільмаў «Руіны страляюць...», «Вашынгтонскі карэспандэнт», «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў», «Апошнія лета дзяцінства», «Прыгоды Бураціна», «Жыццё і смерць дзвараніна Чартаханова», «Гамлет Пчыроўскага павета», «Тартак», «Доўгія вёскі вайны», карцін Цэнтральнага тэлебачання і іншых студый краіны — «Семнаццаць імгненняў вясны», «Як гартавалася сталь», «Сёння, 25 год назад», замежных тэлеастанавак — «Жыццё Леанарда да Вінчы», «Патсдам, 1945»...

Мастацкі тэлефільм мы, як правіла, глядзім дома. Камерны характар сямейнага прагляду, параметры кінакадра, разлічаныя на межы малога экрана, іншыя спецыфічныя асаблівасці вымагаюць арыгінальнай драматургіі, аднаведных выяўленча-вобразных сродкаў, метадаў рэжысуры.

Выходзячы з гэтага, аўтар кнігі прыходзіць да высваду аб правае стваральніцкай тэлекарціні на эксперымент, на творчы пошук. Тут часта даводзіцца пісьменніку, рэжысёру, апэратару і артыстам ісці нязведанымі шляхамі.

Даследуючы рэсурсы тэлевізійнага экрана, В. Нячай раскрывае арганічнасць існавання разнастайных і складаных форм тэлевізійнай поліфаніі, гаворыць аб перспектывах выразнасці,

якія яшчэ патрабуюць раскрыцця ў галіне ігравого тэлебачання.

Шкада, што В. Нячай дапусціла адну фактычную памылку. Гаворачы пра «тэатралізацыю» твораў, што ідуць на экран, яна піша, нібы «Людзі на балоце» мелі такую хібу з прычыны пераносу спектакля са сцэны тэатра на тэлеэкран. Між тым прэм'ера спектакля паводле рамана І. Мележа «Людзі на балоце» на блакітным экране адбылася значна раней, чым на сцэне.

Даследуючы эстэтычныя працэсы, звязаныя з дыялектыкай малаэкраннага кіно, В. Нячай у гэтай кнізе, як і ў папярэдняй («Фільм у нас дома»), ставіць на абмеркаванне шэраг тэарэтычных гіпотэз і меркаванняў па тых ці іншых аспектах праблемы. Звяртаецца да канкрэтных фактаў, каб правесці правільнасць свайго разумення тэмы. Таму ў названых працах чытач знаходзіць паралелі з вопытам эфірнага вяртання, звароты да творчай практыкі эстонскіх тэлеубліччэйстаў Рэйніс Карамла, Вальда Панта і г. д. Дарэчы, гэтым тлумачыцца і структура другой кнігі: яна пачынаецца з высноў, да якіх прыходзіць аўтар у сваёй першай рабоце.

Для раскрыцця асаблівасцей мастацкага тэлефільма В. Нячай аперыруе прыкладамі з беларускай і ігравого кінематографа. Але палемічнасць часам пераходзіць у даследчыку больш грунтоўна выказаць сваю думку.

Кніга «Станаўленне мастацкага тэлефільма» — гэта, бадай, першая работа, якая адказвае на пытанне, што такое ігравы тэлефільм. Безумоўна, у нас, гледачоў, ёсць сваё думка па гэтай тэме. Яна не заўсёды супадае з аўтарскімі меркаваннямі і высновамі, бо кожны ўспрымае тэлекіно па-свойму. У адносінах ад В. Нячай, мы, напрыклад, размяжоўваем паняцці «тэлевізійны фільм» так, як яны існуюць у тэлевізійнай практыцы. Іншая справа, што на зрэзе ігравого і дакументальнага вяртання ўзнікаюць з'явы, якія маюць сваю стылістычную пабудову, сваю драматургічную структуру і сінізуюцца ў форму «відэафільма», які пакуль што поўнаццю не вызначыў свайго профілю.

Можна паспрачацца з аўтарам адносна паніжэння «тэлевізійнай драмы», да якой аўтар адносіць і «літаратурны тэатр». Але, палемізуючы з В. Нячай па асобных пытаннях, мы згаджаемся з аўтарам у галоўным — у вялікіх перспектывах папулярнага жанра хатняга экрана: тэлевізійнага мастацкага фільма.

Н. ФРАЛЬЦОВА.

МОЙ ШЧЫРЫ, СЦІПЛЫ ТАВАРЫШ

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Васіля ШАШАЛЕВІЧА

За практытыя гады нямала было ў мяне добрых і надзейных сяброў. Не забыць мне і шчырага, сціплага таварыша па перу Васіля Шашалевіча — аднаго з першых пачынальнікаў беларускай драматургіі.

З маленства палюбіў ён мастацкае слова, удзельнічаў у школьнай самадзейнасці, пісаў вершы, а пасля заканчэння Яраслаўскага юрыдычнага ліцэя, працуючы настаўнікам у Мінску, спрабуе свае сілы ў драматургіі. Яго п'еса «Апраметная» ў 1926 годзе была пастаўлена на сцэне БДТ-ІІ і выклікала вялікую зацікаўленасць тэатральнай грамадскасці сталіцы. Наступная яго п'еса «Змрок» атрымала сцэнічнае жыццё праз год на падмостках БДТ-І.

Далейшыя гады былі вельмі плённымі ў пісьменніку. Яго п'есы адна за другой ставіцца тэатрам і друкуюцца ў часопісах і газетах.

З гадамі многае забываецца, але дарэгі вобраз В. Шашалевіча застаўся ў маёй памяці назаўсёды. Прыгадваецца, як перад вайной мы часта сустракаліся ў Доме пісьменніка. Там жа і харчаваліся ў сталовы. Заўсёды за сталом дзяліліся творчымі планами, чыталі новыя творы, абмяркоўвалі іх. Асабліва гарача спрачаліся — шмат гаварылі пра п'есы В. Шашалевіча.

Бы сёння бачыцца палахлівай, радаснай ўсмішка на яго схуднелым твары. Я бачу высокі лоб, які прыкрываюць пасмы непаслухмянай русай чупрыны, бачу задумлівыя вострыя вочы, у якіх заўсёды можна было заўважыць цеплыню дружалюбнасці і гарэзнай цікаўнасці.

Праз доўгія гады засталіся ў памяці і сцэны з яго п'есы «Рой»... Бясконца дарога, на скрыжаванні якой стаіць замшэлы крыж, асветлены месячным святлом, як сімвал далёкіх падзей у незабыўнай, жорсткай барацьбе.

Аднойчы пасля спектакля Васіль Антонавіч запрасіў мяне і мастака Барыса Малкіна да сябе на таварыскую гутарку. Жыў ён на ўскраіне горада, дзесяці ў раёне Юбілейнай плошчы. Маленькі халасцяцкі пакойчык выглядаў вельмі ўтульна. Паліцы з кнігамі займалі амаль дзве сцяны. Каля ложка, засланага чысценькім прасцірадлам, стаяла вялянчэль. Я запытаўся:

— Хто гэта ў цябе іграе? Напэўна часта да цябе заглядаюць музычныя красуні?

Васіль ад нечаканасці трохі збытэжыўся. Сарамлівая ўсмішка так была яму да твару:

— Я сам аматар музыкі. Яшчэ ў духоўным вучылішчы навучыўся іграць на скрыпцы. — сказаў ён. — У мяне не толькі вялянчэль — ёсць і скрыпка...

Мы папрасілі пайграць што-небудзь з таго, што яму вельмі падабаецца. Не доўга Васіль даўлося ўгаворваць. Ён узняў вялянчэль, і паліліся мелодыі ўсім любімай музыкі з твора Масне «Элегія». Для нас гэта было вялікай нечаканасцю. Мабыць, мала хто ведаў з яго таварышаў-літаратараў, што В. Шашалевіч не толькі выдатны драматург, а і вялікі аматар музыкі і пават бярэ ўрок ў аднаго выдатнага музыканта нашай беларускай кансерваторыі.

Я рад, што ў маім жыцці сустрэўся такі шчыры і сціплы таварыш, усе жыццё якога было прысвечана мастацтву.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

З ВЯЛІКАЙ ПАВАГАЙ ДА СЛОВА

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Мікалая БРАУНА

ступіў ён разам з А. Гітовічам і А. Пракоф'евым у калектыўны зборнік. Гэта былі зусім розныя паэты, і аднаго іх хіба што толькі маладосць і гарачае жаданне служыць паром сваім гарачым Радзіме і народу.

Ведаў я М. Браўна і па яго шматлікіх перакладах беларускай паэзіі. Пры сустрэчы я выказаў яму сваю сяброўскую павагу за зробленае так добраахвотна, шчыра, з душою, па-майстэрску; сваё захапленне яго перакладам «Кургана» Я. Купалы, які я лічыў лепшым у яго перакладчыцкай дзейнасці. Падзякаваў і за яго пераклады многіх маіх вершаў, за разуменне, шчырасць, душэўнасць, пранікненне ў глыбіню творчай думкі і пачуцця аўтара, за філіграннасць, грацёнасць, адточанасць слова і вобраза ў перакладзе. Я заўважыў, што творчая манера яго перакладу, як і яго ўласнай паэзіі, адзначаецца менавіта гэтымі якасцямі — паэтычнай празрыстасцю, лаканізмам вобраза і стылю, ёмістасцю слова, якое пры ўсім жаданні не выкінеш з радка, строгае, паэтычнай формы і нейкай асаблівай чысцінёй і ахайнасцю.

Скупы па ўсмішцы, ён ледзь прыкмет-

на ўсміхнуўся і адказаў прыблізна так: паэзія, калі мець на ўвазе яе ў ідэале, гэта мова сэрца і душы чалавечай і яна павінна быць крышталіна чыстай, таму сапраўдны паэт не павінен пагружвацца ў марнаслоўе, напачатку ускладнёнасцю вобразнага выяўлення пачуцця ў пошуках арыгінальнасці, індывідуальнасці, своеасаблівасці. Тое ж датычыцца і перакладчыцкай дзейнасці. Падчас перакладчыцкай трэба перамагаць гэтыя якасці арыгінала, здзіраць бліскуючую луску марнаслоўя, каб захаваць душу верша, душу паэзіі.

Такім прыгаворам мне Мікалай Браўн. Яго няма ўжо з памі. Але жыве яго паэтычная постаць. Жыве яго паэзія. Свежая. Арыгінальная. Празрыстая. Звонкая і чыстая.

Сціплы, душэўны, таварыскі, працавіты, ён знаходзіў водгук у сэрцах сяброў і чытачоў. Многа ён зрабіў і як адзін з лепшых і добраахвотных перакладчыкаў і папулярызатараў беларускай паэзіі. За гэта ўдзячнасць яму ад нас.

Алесь ЗВОНАК.

У другім томе БелСЭ ў дзевяціх частках вядомага ленінградскага паэта Мікалая Браўна, даўняга сябра беларускай паэзіі, мы чытаем: «Перакладаў творы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, Ф. Багушэвіча, П. Глебкі, А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, М. Лужаніна, В. Таўлая і інш. бел. паэтаў».

Мне таксама папчасліва мець М. Браўна асноўным перакладчыкам сваіх кніжак на рускай мове «Тебе адной», выдадзенай ленінградскім аддзяленнем выдавецтва «Советский писатель» у 1961 годзе і «С вама і паедзіне» (Художественная литература, 1976).

На гэтай глебе адбываліся сяброўскія і дзелявыя сустрэчы ў Ленінградзе на кватэры майго рэдактара ленінградскага выдання, старэйшага паэта-ленінградца Уладзіміра Паўлавіча Заводчыкава. Такія паэты, як М. Браўн, Ус. Радзественскі, М. Камісарова, В. Кежун, Г. Пагіраў, Л. Хаўстаў і іншыя, даўня сябры і прыхільнікі беларускай паэзіі, па чале са сваім тагачасным важным і запавялам А. Пракоф'евым і яго «камісарам» на справах беларускай літаратуры П. Кабзарэўскім, ставіліся да справы перакладу з пачуццём вялікай адказнасці, сапраўднай павагі і любові да нашай паэзіі. Гэта адчуваў кожны, хто выдаваўся і перакладаў у Ленінградзе.

М. Браўна я ведаў, як паэта, даўно, яшчэ падчас свайго знаходжання ў Ленінградзе ў асірантуры Акадэміі мастацтвазнаўства ў 1933—34 гг., калі вы-

Летам я працаваў на ўборцы ўраджаю ў адным з калгасаў Палесся. Людзі, з якімі дзяліў радасці і нягоды жыцця, сталі героямі нарыса, які будзе надрукаваны ў часопісе «Неман» (№ 3, 1977 г.). Прапаную ўрываек з гэтага нарыса.

Аўтар.

30 ліпеня.

ПРОСТАЯ ІСЦІНА.

...Несцярук змяніў за рулём Лёшу — і я адразу заўважыў розніцу паміж імі. Лёша, безумоўна, камбайнер вопытны, а вось за рулём залішне напружаны, мітусіцца, устае з сядзення, чамусьці заглядвае ў жніўку, хоць агляд з кабіны добры. Ігнат Ігнатавіч сядзіць за рулём, як укопаны, ніякіх лішніх рухаў, толькі бровы грозна нахмураны, што сведчыць аб унутранай засяроджанасці. Ды раптам бровы выпростваюцца, а маршчыні вакол вачэй свеціцца прыветна.

— Чуеш, Мікалаевіч, што ты ўсё за маю спіну хаваешся? На, сядай, рулі!

— Сапсую, Ігнат Ігнатавіч. Я ж не ўмею так, як ты.

— Сядай-сядай! Не было ў мяне яшчэ памочніка, з якога б я камбайнера не зрабіў.

Еду. Несцярук стаіць за спіной. Я чую яго дыханне. Руль, газ, счапленне, каробка перадач, тармазы — усё гэта, як на звычайным дарожным транспарце. І тут я, здаецца, спраўляюся. Але камбайн не проста рухаецца, ён адначасова і працуе, выконвае мноства аперацый. Каб раўнамерна падаваўся ў жніўку хлебны паток, трэба пільна глядзець за вышынёй, гушчынёй збожжы і адпаведна змяняць ці прыбаўляць абароты матавіла, адначасова паднімаючы або апускаючы яго другім рычагам. І не забываць рэгуляваць вышыню зразу: натрапіўся на лёгкі ўчастак — апускай жніўку да самай зямлі, інакш застаўнешся на поўні каласкі. І вельмі ўважліва глядзі перад камбайнам на полі могуць быць камяні, пні, дрот, ішмат чаго іншага. Не забывай паглядзець на шнэк: ці не намотваецца саломы? І пракапіцель абавязкова помні, каб своечасова і акуратна выкінуць салому. Прыгледзіся да нарка: ці не зламаўся сегмент, ці не застаецца за камбайнам няскошаная «грыва»? Прыслухайся да барабана: не грыміць, не забіўся мокрай саломой? А вось пільні на полі, трэба ў момант падняць жніўку, каб не ўрэзалася ў той пень. Я ліхаманкава тузаў рычаг пад'ёмніка — і злавіў спакойную далонь Несцерука. Ён апярэдзіў мяне.

— Усё ў парадку. Давай далей, — сказаў Несцярук.

— Я адчуў, што з мяне льецца пот ручаямі.

— Што, ужо мокрый? — спытаў Ігнат Ігнатавіч. — Зараз мы цябе падсушым...

Шчоўкнуў тумблер, зашапацеў вентылятэр, але твару не астудзіў, наадварот, яго шчым перашкадаў засяроджэння, бачыць і слухаць. Я міжволі падняўся з сядзення і руляваў, стоячы, як гэта рабіў падаўна Лёша...

Паспрабуй напрацаваць так дванаццаць гадзін запар — не зможааш затым спусціцца з камбайна на зямлю. Канечне, вопытны камбайнер стамляецца меней, ён умее эканоміць сілы, аднак пад канец дня нервовое, напружанае да пра сябе значыць, патабуецца нейкая разрадка. Гісёння вечарам, калі будзем празідацца міма магазіна вёскі Бараўкі, Ігнат Ігнатавіч спыніць камбайн, скажа: «Возьмем віна, а, маладзёк? Спацца будзе кранчэй». І мы возьмем віна. Няхай хоць «нектар Палесся» дапаможа Ігнату Ігнатавічу заснуць, каб не чуць, як усю ноч ные левая рука, перабітая ў 44-м асколкам снарада і наварэджаная за дзень...

Прайшло паўгадзіны, як Несцярук падмінуў Лёшу. Ну, думаю, заваліўся Лёша пад капю і спіць, як пшаніцу прадаўшы. Ажно не, ходзіць, бачу, паміж коп, падбірае каласкі, выдзірае пакінутыя «грывы», правярае, ці няма ў густой пшаніцы камялёў. Затым пад'ехаў на машыне, заправіў камбайн гаручым, і зноў пайшоў перад камбайнам, прыглядаючыся да пшаніцы. Несцярук пацяснуў на сігнал, спыніўся, выцягнуў з кабіны:

— Ідзі паліжы!

Лёша адмакнуўся і пайшоў далей перад камбайнам.

— От чалавек! — уздыхнуў Несцярук і закрыў дзверы. — Ты бачыў такіх?

Бачыў, Ігнат Ігнатавіч. Учора бачыў, як вы прымуслі бракароба Салаўёва адрэгуляваць камбайн, каб чысцей вымалочваў; сёння бачыў, як вы шукалі ў яго капе каласкі. З аднаго вы з Лёшам цеста зроблены. І дзякуй лёсу, што звёў мяне з вамі!

Вось скажаў: з аднаго цеста... Але розніца ўсё-такі ёсць. Зламаўся сегмент нарка, пачалі наклёпваць новы. Лёша, вядома, усю сілу сваю ўклаў у малаток, бах-бах — і распустыў заклёпку. «Лёша, не пераклёпвай, сарве», — папярэдзіў Несцярук. А той не

жыць?» — плецца ў папулярнай песні. Жывуць без любові, без акрыляючай радасці ад працы, жывуць падзеина і пазменна, жывуць ад палучкі да палучкі, і ў такім жыцці свае крытэрыі, свая філасофія.

Пад вечар ідзем з Несцеруком вяртаць, крочым па поўні, то тут — то там бачым на зямлі каласкі, і немагчыма прайсці міма, каб не падняць. Раптам дарогу нам перагарадзіла доўгал «грыва», пакінутая кімсьці пасярод поля. Пачынаем вырываць пшаніцу і разумеем, што за гэтым заняткам застане нас ноч. І тут, на пшачце, чуюм за спіной камбайн, гэта Наганаў спяшаецца вяртаць. «Падбіры гры-

— Ну і нях жа ў вас! — някавата, але не тоячы захаплення, заўважыў галоўны інжынер.

— Без гэтага няху на полі няма чаго рабіць! — сярдзіта адказаў Несцярук. — На пшчэ сядзі, няхай аўчыну, — і пачаў пезадаволена выціраць рукі, перамазаных чорным мазутам...

Стоп, імгненне! Перад вачамі гэты кадр — рукі ў мазуце. Рабочыя дужыя рукі селяніна, працаўніка.

Механізатар — галоўная фігура на сяле. Гэта не аспрэчвае ніхто. Вось толькі хто такі, сельскі механізатар, — мы пакуль не ўявілі. Ён ара, сее, ўбірае, карацей, робіць звычайную сільскую работу з дапамогай тэхнікі. Калі раней земляроб ішоў за конным плугам і, як гаворыцца, на поўныя грудзі ўдзяў «ахі свежай раллі, то цяпер ён сядзіць у закрытай кабіне, дышае «тэхнікам» паветрам і пахам. Адбылася не толькі знешняя, колькасная замена ручной працы на механізацыю, якая перамянілася і сам земляроб. Ён як бы аддзяліўся ад зямлі, замкнуўся ў цеснай кабіне, закатаўся на вушы ў чыста тэхнічных турботах — і перастаў быць земляробам. Ён стаў вадзіцелем трактара, вадзіцелем камбайна, вадзіцелем самаходнай каліны...

І мы зазванілі ў званы. Селянін страчвае пачуццё зямлі. Моладзь пакідае вёску таму, што не разумее, як пахне свежая раллі, як лёгка дыхаецца на паловай прасторы, як прыгожа на душы пры выгладзе зялёнай нівы... Я чытаў мноства кніг з падобнымі «ізыліяжамі» адпосцікоў, дачнікаў і часова камандзіраваных, у якіх раптам (іменна раптам!) прачнулася «сялянскае» абаянне. Шкада, што не маючы вольнага часу, гэтыя кнігі не прачытаў Несцярук. Ён бы, напэўна, паслаў іх аўтару на дзедаву печ няхаць кіслю аўчыну.

Як сказаў Несцярук, сучаснаму селяніну, гэта значыць, механізатару, перш за ўсё патрабен «тэхнічны» нях, іншымі словамі, тэхнічныя веды. Яны не разбураюць у селяніна міфічнае «пачуццё зямлі», яны вызваляюць зпад улады зямлі, той улады, якая вякамі трымала вясковага чалавека ў забітасці, затурканасці, у бяспраўнасці, хоць вякамі пахла свежай раллі і была прыгожая зялёная ніва. Гэта — усяго толькі вытворчы фан, які сам па сабе не прыносіць чалавеку ні шчасця, ні задавальнення: фан, які падфарбоўвае працу пэўнай спецыфікай, але ні ў якім разе не вызначае адносінаў чалавека да сваёй працы, не вызначае сутнасці працаўніцтва. Сутнасць хутчэй за ўсё ў самім працаўніку — у яго прафесіянальных, маральных, палітычных якасцях.

Не «адчуванне зямлі» прымушае Несцерука паднімаць кожны каласок, шукаць у поўні зрыпты, а пачуццё адказнасці. Апыніўся Несцярук у іншых умовах, на другім вытворчым фоне, напрыклад, у заводскім цэху, — з тым жа пачуццём адказнасці ён шукаў бы на дэталі лішні мікрон, які, як і зернітка на пелі, непараўнальна малы, але служыць дастатковай меркай чалавечага сумлення. Так, Несцярук, у першую чаргу, выдатны вадзіцель камбайна, і ў гэтых адносінах нічым не адрозніваецца ад выдатнага вадзіцеля гарадскога аўтобуса, хоць работа ў абодвух спецыфічная. Так, сучасны селянін «адрываецца» ад зямлі, прычым, прыкметна, што моладзі механізатар Аляксея Дзямідовіча яшчэ больш адараўся ад зямлі, чым яго настаўнік Несцярук. Дзямідовіч, калі можна так сказаць, лічыў больш вадзіцель, сялянская праца для яго — гэта проста праца, як адна з разнавіднасцей усіх чалавечых заняткаў. Аб'ектам працы сваёй ён лічыць не зямлю, не поле, а трактар, камбайн. Памятаецца, Лёша не пускаў Несцерука на ямы? У той момант ён зусім забываўся, што яго работа — ўбіраць хлеб. Ён турбаваўся толькі пра камбайн, і яго можна зразумець. На-першае, паламаным камбайнам хлеб не ўбіраў. Па-другое, зрабіць поле роўным — абавязак агранома і таго трактарыста, які тут араў і прыктываў. Раздзяленне працы, спецыялізацыя? Так, раздзяленне працы, спецыялізацыя. У сельскай гаспадарцы адбываюцца тыя ж працэсы, што і ў прамысловасці.

Агульны наш вынік — хлеб. Хоць мы і спасылалася, часам без патрабавання, што не хлебам адзіным жыве чалавек. Хлебам: бацхожа, хлебам! Гаворым жа мы аб сваёй рабоце: мая справа, мае рамство, мой хлеб. У кожнага

Анатоль КАЗЛОВІЧ

ХЛЕБАН АДЗІНЫМ...

З ДЗЕННІКА ПАМОЧНІКА КАМБАЙНЕРА

звяртае ўвагі, махае сабе малатком. «Лёша! — узвысіў голас Несцярук. — Не псуі заклёпку. Усяго пелальніштук засталася». Той адразу кінуў малаток і пачаў прыкручваць палец нарка. Спяшаўся, ключ зрываўся, Лёша нецярпліва мацюкнуўся. Несцярук стаў побач і пасмейваўся. «Цішэй, цішэй, Лёша. Палічы да дзесяці і першы суакояцца. Я гэтак сваю жонку абязбройваю, як расхадзіцца...»

Яны добра дапаўнялі адзін аднаго. Лёша ўгледзеў такі на полі ямы. «Не лезце туды, Ігнатавіч, жніўку можна паламіць», — слухаў заўважыў ён. «А хто палезе?» — спытаў Несцярук, і ў яго пытанні было больш логікі. Канечне, «СК-4» з вузкаю жніўкай лепш прайшоў бы па гэтых ямах чым наш «Колас», у якога жніўка на два метры шыраўшая. Але ўсё камбайны пераехалі ўжо на новае поле. Што ж, папідань гэты кавалак непрыбраным? Несцярук больш разважлівы, чым Лёша. І ў гэтым — не толькі жыццёвая мудрасць, што прыйшла з узростам. Пачуццё бескарыслівасці стала галоўным жыццёвым правілам, яго, калі хочаце, жыццёвай філасофіяй. Перш за ўсё ён падумаў зараз не аб тым, што можа паламіць камбайн, прычыніўшы тым самым непрыемнасць сабе, а пра тое, што другім камбайнерам вяртацца сюды, на гэты кавалак, далёка, неразумна, ды і неахвотна. І насперак Лёшынаму папярэджанню палез на тыя ямы, «злавіў» там у жніўку добры кавалак дроту і паламіў сегмент. Лёша меў рацыю, таму і зламаўся на Несцерука, таму і бухаў на заклёпку...

І, далёбог, было прыемна назіраць, як яны перажывалі, як злаваліся адзін на аднаго і як у той жа час стараліся не пакрыўдзіць, не пераступіць мяжу, за якой пачынаюцца ўзаемныя напрокі, зневажэнне чалавечай годнасці.

Аднаму — 53, другому — 31. Лёша звяртаецца да Несцерука на пазменнае «вы». Каторы год разам працуюць, дзеляць напалам адны і тыя ж радасці-нягоды, адну кашу, як кажучы, ядуць з аднаго кацялка. У такіх умовах вельмі лёгка «забыць» розніцу ва ўзросце, у жыццёвым і прафесіянальным вопыце, нават у характарах. І многія — забываюць. Я чуў, як семнаццацігадовы юнец, які толькі-толькі навучыўся вадзіць трактар, «тыкае» механізатару, старэйшаму ўтрая за сябе; і той — нічога, не звяртае ўвагі, а ў дзень палучкі, успомніўшы, што ён усё ж старэйшы, пасылае таго хлопца за гарэлкай. Калі, у сілу якіх абстаўін у душах двух чалавек — зусім юнага і пажылога — узнікла пустата, і чым яе запоўніць? Чым замяніць радасць узаемнага духоўнага ўзбагачэння, поўнага разумення, тую радасць, якая робіць чалавека дужэйшым, спецыяліста вопытнейшым, а грамадства багацейшым? Нічым не замяніш тую радасць, як не замяніш нічым на свеце, напрыклад, любоў.

«Жыць без любові, быць можа, проста, ды як на свеце без любові пра-

ву!» — крычыць Несцярук і паказвае дзе. Наганаў павярнуў галаву і... паказаваў далей. Ад нечаканасці, ад абурэння, ад нейкага невытлумачальнага сораму за тое, што чалавек кінуў хлеб, мы не змаглі сказаць адзін аднаму ні слова і заспяшаліся прэч.

Вячэра была ў разгары. Сёння Вольга выдавала па ладному кавалку халоднай цяляціны і па памідору. Несцярук накіраваўся не да машыны-столовай, а да Наганава, які прымасціўся каля свайго камбайна з міскай.

— Чаму не падабраў? — спытаў Несцярук.

Наганаў, як і не сядзеў, падскочыў так, што чырвоны памідор выкаціўся з міскі ў траву.

— Чаго ты лезеш? Вы букеры набіраеце, а мне астаткі... Табе рублі, мне капейкі!... Наганаў бегаў перад глыбістым, сутулатым Несцеруком і задыхаўся ад пэразумелай злосці.

Лёша, напэўна, як і я, падумаў: ударыць Наганаў Несцерука. Лёша паставіў сваю міску на траву і падшоў бліжэй, гатовы ў любую хвіліну закінуць Наганава ў яго пусты букер.

— Кінь, Наганаў, нічога ты ім не дакажаш, — дапёсся голас Салаўёва. — Думаюць, наша звяно як хочаш можна абдурчыць.

— Каб падабраў грыву! — сказаў Несцярук і пайшоў да машыны браць сваю порцыю — такі самы кавалак цяляціны, такі ж памідор і кавалак хлеба...

Былае так: простая ісціна, над якой раней нават не задумваўся, раптам абвернецца для цябе вострапейшай праблемай. Вось ядуць людзі адзін і той жа хлеб — а адзін становіцца героем, а другі — нягоднікам. І не дае тваёй душы адпачынку пакутлівае пытанне: чаму ж так атрымліваецца, чаму?..

6 жніўня.

РУКІ У МАЗУЦЕ.

Па тэхнічных прычынах «Колас» прастаяў сёння звыш чатырох гадзін. Прастаялі б значна больш, калі б не вынаходжства Ігната Ігнатавіча. Паспрабуй, напрыклад, вырастаць вал матавіла, даўжыня якога пяць метраў і ніякіх прыстасаванняў пад рукой. Галоўны інжынер параў нам паспрабаваць (паспрабаваць!) вырастаць вал з дапамогай трубы. Галоўны інжынер папярэдзіў, каб не зламаць вал зусім, і знік. Пакуль мы з Лёшам думалі, дзе ўзяць трубу, знік і Несцярук. Вярнуўся ён з драўляным цяўпешыкам і дошкай. Дошкі Несцярук паклаў на зямлю, на яе паставіў цяўпешык, на цяўпешык паклаў канец вала, прынесці які лом і сказаў Лёшу: «Стукні два разы». Лёша стукнуў — і вал вырастаўся.

Чамусьці злятаў ланцуг. Біліся над прычынай доўга, пакуль Несцярук не ўзлў вядучую шасцярыню і не пакрыціў яе задумліва ў руках.

— Ды тут жа падшыпнік наперакос! — выгукнуў ён.

Разабралі — так і ёсць, падшыпнік наперакос.

хлеб свой, любімы ці нелюбімы, але свой. У сельскага механізатара хлеб несалодкі: падводзіць тэхніка, падводзіць надвор'е. Бачыў аднойчы на тэлевізары: стаяць трактарысты, мнуць у руках камікі глебы, дэманструюць, так сказаць, «любоў да зямлі»... Не трэба прымушаць людзей рабіць тое, чаго яны не робяць у сваім штодзённым жыцці. І калі ўжо выпадкамі ў механізатара рукі, то не зямлёй, а сальцікам, маслам, бензінам, мазутам. Малюнак зямлінай нівы не прынясе яму ніякай радасці, калі перні за ўсё не прынясе радасці спраўны матор трактара ці камбайна. Любоў да зямлі — гэта не нейкае спецыфічнае, «сялянскае» пачуццё, а больш агульнае паняцце — любоў да сваёй працы, да таго месца, дзе нарадзіўся, да абранай спецыяльнасці. Такая любоў можа быць і не быць, але гэта ўжо іншае пытанне...

9 жніўня.

КОЖНЫ ТРЭЦІ — ПРАГУЛЬВАЕ.

Сённяшні намалот — 41 тона пшаніцы. Для нас, і для ўсіх экіпажаў калгаса гэта пакуль рэкорд. Ён застаецца непараненым да канца жніва. А мы ж добрую гадзіну патрацілі сёння на рамонт. Гадзіна — гэта дадаткова 4 тоны. Такім чынам, 45 тон! Столькі мы маглі б памалочваць кожны дзень. Намалочваем жа па 15—20. Выходзіць, і паўкамбайна не працуе з-за розных паломак дэталей, неадзеінасці вузлоў. А калі, скажам, уззяць яшчэ адзін такі ж «Колас», то выйдзе: адзін камбайн працуе не поўны дзень, а другі ўвесь дзень стаіць. Страшна ўявіць гэтую статыстыку ў дэяніі... А, можа,

той, другі, уцляемы мною камбайн, лепшы за наш, можа, на ім працуе камбайнер яшчэ больш вопытны, чым Несцярук? Не, папалася мне ў рукі адна кніга (А. П. Вавілаў, «Эфектыўнасць сацыялістычнай вытворчасці і якасць прадукцыі. М., «Мысль», 1975.) — і не пакінула сумненняў на конт прафесіянальных якасцей Несцярука. Нават самая высокая кваліфікацыя не можа замяніць сабой неадзеінасці камбайна ці трактара. У выніку тэхнічных непадаў, піша А. П. Вавілаў, у сярэднім 30 трактароў са 100 настаніна знаходзіцца ў рамонце. «Гэта значыць, што ў год не працуе больш трактароў, чым іх выпускае ўся трактарная прамысловасць краіны».

Гэта значыць (калі прадоўжым думку), што адзін з нас траіх — Несцярук, Лёша і мяне — кожны ранак выходзіць на працу, увесь дзень нешта робіць, перажывае, нервуе, і ў той жа час ведае, што робіць нішто, пустую, дурную работу. Кожны трэці — прагульвае. Нішто не ўзвышае так чалавеча, як актыўная творчая праца, і нішто так не прыніжае, як заведма непатрэбная, дурная работа.

У другой палове дня ў камбайне перастала ўключацца задняя хуткасць.

— Паліцэла шасцярня, — сказаў Несцярук. — Як у мінулым годзе, памтаеш, Лёша? — Несцярук намаўчаў, быццам даў Лёшу магчымасць успомніць, як летась у жніво яны змарнавалі на рамонце каробкі перадач два дні, і выдыхнуў: — Ну як можна на такую махіну ставіць гэтую слабенькую каробку? Пакута, а не работа. Што яны — за «ванек» нас лічаць!.. Яны — гэтыя, хто паставіў на цяжкі камбайн «Колас» слабую каробку

перадач, якая не вытрымлівае нагрукі. Для Ігната Ігнатавіча ясна, як божы дзень: на «Колас» патрэбна больш магутная каробка. Ігнату Ігнатавічу надакучылі шматлікія рамонтны, надакучыла пустая работа, якая прыніжае яго прафесіянальнае самалюбства. Ён, механізатар Несцярук, умее і ведае значна больш, яго патэнцыяльны магчымасці як спецыяліста вышэй той рэальнай аддачы, якую ён уносіць у нашу агульную справу з дапамогай сельскагаспадарчай тэхнікі. Ён перарос гэтую тэхніку, яму цесна ў яе рамках, ён пакуль яшчэ несвядома шукае выйсця. І Лёша Дзямідовіч — таксама. Ныдаўна ён скончыў курсы шафёраў, атрымаў правы і цяпер марыць працаваць на новенькім «ЗіМ», «Харошай машына», — гаворыць ён і просіць у хлопцаў-шафёраў праехаць. Лёша, можа, і перайшоў бы ўжо на машыну, каб не старыя калгаса. Старыяны просіць затрымацца: не хапае механізатараў, асабліва добрых механізатараў. І Лёша трымае.

Быў час, мы марылі пра сто тысяч трактароў для ўсёй Расіі. Цяпер такая колькасць трактароў працуе на палях адной толькі Беларусі.

Тыя першыя трактары стаяць цяпер у музейных пакоях, узвышаюцца на п'едэсталах. Прафесія механізатара стала масавай у вёсцы, на мужыцтву, які не ўмее валодаць тэхнікай, вёска глядзіць, як на непаўнаценнага. Такіх мужыцтву ў сённяшнім вёсцы амаль няма, усе — за рулём. Трактар — самая распаўсюджаная тэхніка на сяле (у калгасе «Наперад» — 60 адзінаў!). Трактар абзавёўся кабінай, стаў больш магутны «ўнутры» і больш элагантны звонку. Усё! На гэтым кан-

часца адрозненне сучаснага трактара ад таго, самага першага, няўклуднага, з зубатымі калёсамі, грывага, бруднага.

Сённяшні механізатар не хоча быць мурзатым. Сённяшні трактарыст перарос свой трактар у культурных адносінах. З-пад чорнай спячкі трактарыста Віктара Козіча сьвеціцца блакітная сарочка. На галовах многіх механізатараў біялеткія «кепі», пад вечар яны становяцца чорнымі ад мазуты, а назаўтра ранкам зноў памыты. Руль трактара Лёшы Дзямідовіча ўпрыгожаны аплеткай, як у «Жыгулёў». Калгасная майка занята бесперапынна — механізатары мыюць сваю мурзатую тэхніку.

Пыл і бруд з трактара, паўна, можна змыць. Але як пазбавіцца трактарысту вібрацыі, павышанага шуму, духаты, шматлікіх паломак, абрыдлых рамонтаў?..

Быў час, трактар падштурхоўваў вёску наперад, паскараў развіццё культуры, адукаванасці, новага ўкладу жыцця, а цяпер — тармазіць гэты няспынный працэс развіцця вёскі. «Пры абмеркаванні праекта п'яцігадовага плана намі былі выказаны сур'ёзныя папяркі ў адрас Міністэрства трактарнага і сельскагаспадарчага машынабудавання. Скардзячыся на недахоп магчымасцей для вытворчасці новай тэхнікі, яно працягвае выпускаць трактары і машыны ўстарэлых канструкцый, якія даўно не карыстаюцца попытам у калгасах і саўгасах».

Як бачым, і праблемы палескага калгаса «Наперад» знайшлі сваё адлюстраванне ў прамове Л. І. Брэжнэва на кастрычніцкім (1976 г.) Пленуме ЦК КПСС!

ЗНАЁМЦЕСЯ—САЎГАС «МАЛЕЧ»

Адной з самых важных задач народнагаспадарчага плана рэспублікі з'яўляецца меліярацыя зямель беларускага Палесся. Вопыт саўгаса «Малеч», эксперыментальна-паказальнай гаспадаркі Бярозаўскага раёна — яркае сведчанне гаспадарскага падыходу да захавання і рацыянальнага выкарыстоўвання тарфянікаў.

Гаспадарка, якая яшчэ ў недалёкім мінулым ніколі не ўзнімалася да ўзроўню сярэдніх, стала цяпер адной з самых перадавых у раёне. Меліярацыя стварыла ўмовы, пры якіх з найбольшай сілай і эфектыўнасцю праводзіцца важнейшыя фактары інтэнсіфікацыі сельскай гаспадаркі. З дапамогай меліярацыі ў саўгасе акультурацы ўсе землі і ўведзены ў актыўнае сельскагаспадарчае абарот.

На гэтай зямлі з перспекывай вянецца эксперыментальнае будаўніцтва пасёлка, які ўжо цяпер стаў культурна-бытавым цэнтрам не толькі для саўгаса «Малеч», але і для суседніх гаспадарак.

Што ж уяўляе сабою гэты пасёлак, праект якога распрацаваны ў планіроўальнай майстэрні інстытута «БелНДІПі-расельбуд», забудова якога вянецца пад кіраўніцтвам галоўнага архітэктара праекта інстытута Ноны Міхайлаўны Падзельскай? Якія ў яго перспектывы, чым вылучаецца Малеч сярод іншых пасёлкаў падобнага тыпу?

На гэтыя пытанні адказала Нона Міхайлаўна:

— Малеч — правобраз вёскі будучага. Ён павінен стаць цэнтрам буйнога аграрна-прамысловага комплексу, таму культурна-бытавое будаўніцтва пасёлка непарыўна звязана з эканамічным развіццём гаспадаркі.

У параўнанні з іншымі пасёлкамі падобнага тыпу Малеч больш маштабны,

усё ў ім: і планіроўка, і забудова, і наяўнасць апрацоўчыя работы выконваюцца з перспекывай на будучае, на наш заўтрашні дзень.

Пасёлак уяўляецца не толькі, як культурна-бытавы цэнтр саўгаса «Малеч», ён павінен стаць цэнтрам навакольных вёсак у радыусе пяціцісячкі кіламетраў і абслугоўваць да дзесяці тысяч насельніцтва.

Не забываемся мы і пра старую вёску, якая знаходзіцца побач з новым пасёлкам. Індывідуальнае будаўніцтва ў ёй будзе праводзіцца строга па распрацаванаму праекту. Старыя непрыгожыя дамы пойдунь пад знос, на іх месцы вырастунь новыя, сучасныя...

Людзі хочунь працаваць у гаспадарцы. З розных куткоў краіны сюды прызджаюць спецыялісты, і ўжо цяпер у Малечы створаны свой ЖЭК. Кіраўніцтва саўгаса мяркуе, што гаспадарцы патрэбен свой спецыяліст па азеяленню пасёлка. А неўзабаве сюды будзе падвезены прыродны газ...

Асноўны аб'ём работ па будаўніцтву пасёлка будзе завершаны да будучага, 1978 года і ў першую чаргу забудова грамадска-культурнага цэнтра...

Над Малеччу бяззоблачнае зімовае неба. Па абодва бакі заасфальтаванай вуліцы, якая названа Савецкай, пабудаваны прыгожыя двух і п'яціпавярховыя будынкі. Са старой вёскай пасёлак звязвае грамадска-культурны цэнтр з вялікай плошчай. Да яе прымыкае гандлёвы цэнтр. На першых паверхках — жылых дамоў размешчаныя магазіны: праматары, гаспадарчы, кнігарня, аптэка. Побач з гандлёвым цэнтрам прыгожа глядзіцца будынак Дома культуры, які будзе здадзены ў эксплуатацыю да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. У пасёлку

працуюць сталовая і кафэ, пабудаваныя ў сучасным стылі, з прасторнай залай на 100 месц. На чарзе будаўніцтва баліны, спартыўнага гарадка, забудова двух вуліц — Уяўной і Спецыялістаў — жылымі дамамі, якія пакуль што значацца толькі ў праекце, за Домам культуры будзе разбіты вялікі парк...

У гаспадарцы паспяхова рэалізуюцца рашэнні партыі і ўрада, якія пакіраваюць на перавод сельскагаспадарчай вытворчасці на прамысловую аснову. У саўгасе працуе пункт па асушэнні і ачышчэнні сартавога зерня, штогодняя вытворчасць якога складае 1.500 тон. Пабудавана прадпрыемства па падрыхтоўцы грануляванай травяной мукі, кармавых брыкетаў і камбікармоў з зерня ўласнай вытворчасці. Гэта забяспечыць гаспадарцы перавод жывёлагадоўлі на поўнарацыянальнае кармленне.

У Малечы закладваецца фундамент вёскі будучага, дзякуючы нястомным намаганням тых, хто кожным працоўным днём набліжае заўтрашні дзень. Гэта ў першую чаргу дырэктар саўгаса «Малеч» Васіль Андрэевіч Шык, кавалер ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга, механізатар, Герой Сацыялістычнай Працы, Аляксей Аляксандравіч Цэбрук, які ў 1974 годзе быў удастоены самай высокай урадавай узнагароды ордэна Леніна, трактарыст-машыніст высокага профілю, ударнік дзевятай п'яцігодкі Аляксей Фёдаравіч Цюшкевіч, па грудзях якога ззяюць ордэны «Знак Пашаны» і Кастрычніцкай Рэвалюцыі і шмат іншых. Яны жывуць на гэтай зямлі, яны будуць на ёй нічасце сваё і тых, хто будзе жыць у Малечы заўтра, каму перададунь яны сваю працоўную эстафету.

Р. БАРАВІКОВА.

Юны жыхар пасёлка Саша Дануцыч.

Герой Сацыялістычнай Працы, кавалер ордэна Леніна Аляксей Аляксандравіч Цэбрук.

Грамадска-культурны цэнтр саўгаса «Малеч».

Зімовым вечарам у саўгасным кафэ.

10

НА ЎЗРОЎНІ ПАДЗЕІ

З музычнай спадчынай Іагана Себастьяна Баха міняе добра знаёмы. Яго музыка часта гучыць у выкананні камерных аркестраў і ансамбляў, вядомых піяністаў, арганістаў і скрыпачоў, а таксама спевакоў. Шматлікія творы І. С. Баха, напісаныя ім больш за 200 гадоў назад, жахаюць і сёння сваімі гуманістычнымі ідэаламі, багаццем жыццёвых вобразаў і глыбінёй споведзі чалавечага сэрца.

Нядаўна Беларускае дзяржаўнае філармонія запрасіла маламалаў на цыкл «Дванаццаць клавірных канцэртаў для аднаго, двух, трох і чатырох раяляў з аркестрам І. С. Баха». Тры чароўныя перадавагодні вечары падарылі нам выканаўцы гэтага ўнікальнага цыкла. Выканаўцамі былі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, заслужаная артыстка РСФСР, прафесар Таццяна Нікалаева, піяністы — лаўрэат міжнародных конкурсаў Міхаіл Петухов, Марына Яўсеева і Сяргей Сякоў, Заслужаны калектыў Літоўскай ССР — камерны аркестр пад кіраўніцтвам народнага артыста і лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Саўлюса Сандэкіса.

...І вось апошні канцэрт цыкла. На сцэне чатыры раялі. Непадобнае відэа! І калі ў апошні дзень гастролі ў Мінску

Т. Нікалаева разам з вучнямі выканалі такі яркі і паэтычны твор, як Канцэрт для чатырох клавірў з аркестрам для мінора (адзіны твор такога плана на ўсёй творчасці Баха), зала ўзрушана гримнула воплескамі. Пасля выступлення мы сустрэліся з Таццянай Пятроўнай Нікалаевай.

— Гэты бахаўскі цыкл нарадзіўся не выпадкова, — гаворыць яна. — Цудоўная музыка сугучная і нашым дням. Зачароўвае глыбіню роздму мастака аб жыцці, аб лёсе чалавека... Пра гэту музыку спраўдліва гаворыцца: поліфанія Баха такая дарагая для нас, бо музычнымі сродкамі ў ёй адлюстравана найвышэйшае адзінства асабістага і агульнага, Індывідуума і масы, Чалавека і Сусвету... Яна перадае ў гуках увасоблены ў гэтым адзінстве філасофскі і этычны змест. Вялікая эстэтычная асалода — слухаць яе: яна ўмацоўвае сэрца і розум. Так успрымаеца Бах сёння...

Дванаццаць канцэртаў Баха з'яўляюцца

на дванаццаці шэдэўрамі музычнага мастацтва, і кожны — непаўторны. Гэты цыкл незаслужана быў забыты выканаўцамі. Новая работа адыграла вялікую ролю і ў маёй біяграфіі, і ў творчасці камернага аркестра з Літвы. Тым больш — у творчым жыцці маіх студэнтаў Міхаіла Петухова, Марыны Яўсеевай і Сяргея Сякова. Мы ўзрушаны тым вялікім і шчыраю атмасфераю ўсхваляванасці, якая панавала ў гэтыя дні ў зале Беларускай філармоніі.

Сярод слухачоў гэтай незвычайнай прэм'еры ў Мінску быў лаўрэат Міжнароднага конкурсу піяністаў у Празе Валерый Шапкі.

— Таццяна Пятроўна і сёння адданая сваім прынцыпам манаграфічных канцэртаў, — гаворыць ён. — Некалькі гадоў назад мне пашчасціла слухаць у Львове ў яе выкананні канцэртны цыкл з 32-х санат Бетховена. Якое гэта незабыўнае ўражанне!

Вакol творчасці Баха ўжо не першае

стагоддзе вядуцца і будучыя весціся творчыя дыскусіі на праблемах інтэрпрэтацыі яго твораў. Я перакананы ў тым, што музыка Баха не толькі сучасная, яна ў многім прадугадвае музыку будучыні. Ашаламляльнае гучанне, нечаканыя мадуляцыі, гарманічныя спалучэнні... І сёння здзіўляешся яго кампазітарскай смеласці...

Мы ведаем шэраг бліскучых выканаўцаў твораў І. С. Баха — гэта Святаслаў Рыхтар, Самуіл Файнберг, Глен Гульд. Слухаючы інтэрпрэтацыю Нікалаевай, нават не думаеш аб іншым працытанні гэтых партытур. Здаецца, што Бах не можа гучаць інакш...

Поспеху канцэртаў, безумоўна, садзейнічала дасканалая ігра камернага аркестра Літоўскай ССР, якая вылучалася інтанацыйнай чысцінёй, беспамылковым густам, тонкім адчуваннем ансамбля. Міняючы аднаго адначасна і вялікую педагогічную ўдачу прафесара Т. П. Нікалаевай, якая бліскуча падрыхтавала сваіх вучняў для такога высокамастацкага і сапраўды майстэрскага выступлення.

Такія прэм'еры застаюцца незабыўнымі.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ЗВАНОЎ І СТРУН АКРЫЛЕННЫЯ ГУКІ

НАТАКІ ПРА МУЗЫКУ У ДРАМАТЫЧНЫМ СПЕКТАКЛІ

Коласаўцы іграюць гэтыя спектаклі з выразным адчуваннем іх жанравай прыроды: у адным выпадку мы бачым гістарычную хроніку («Званы Віцебска» Ул. Караткевіча), у другім — паэтычную баладу («Сымон-музыка» паводле Я. Коласа). Іх аб'ядноўвае многае. Агульны прыўзняты лад, тэатральнасць у лепшым сэнсе гэтага слова, навага да драматургічнага слова. І — музыка. У рытмы падзей, у галасях акцёраў. Музыка як фон і як дзейная асоба.

Абодва спектаклі — вынік дзейнасці аднаго творчага саюзу. Заслугуючы высокай ацэнкі рэжысура У. Мазыскага і афармленне мастака А. Салаўева. І спыню ўвагу і на трэці кампанент — на музыку, напісанай да п'янастаў Сяргеем Картэсам.

«Званы Віцебска»... Чуцён спеў хору. Стогнуць віцебскія званы, як жыццёвыя істоты: яны ўсё «адчуваюць», павольна ўсё «разумеюць», на ўсё адгукваюцца. Колькі цёплых і пяшчотных тоўч! Іх ціхі перазвон у час спаткання дзяўчыны Багусі са сваім каханым!.. Як уздымаюць яны — нібы чалавек, распрасціваючы грудзі, яны і «гавораць», нарэшце, адказваючы на заклік пастарца назаўтра сыграць як след. Магутным голасам прамовны гучаць званы, склікаючы ўсіх на паўстанне. І не зламаць свабодалюбы дух народа!

Складаную музычную партытуру С. Картэса ўмоўна можна раздзяляць на тры пласты. Гэта, на першае, «званая» музыка, якая нясе асноўную ідэальную нагрузку. Тут няма нічога агульнага з імітаваннем гучання званоў: толькі ў тых момантах, дзе яны сапраўды дакументальна неабходны, ёсць «літаральнае» скарыстанне званоў, узбагачэнне разнастайнымі інструментальнымі і вакальнымі прыёмамі. Ад трапяткай пшчоты прыгуджанага дыялогу званоў і драўляных духавых інструментаў да магутнага пабату з народнай імітацыйнай мелодыяй, якая заклікае гучыць у

медных інструментах, вось першы пласт музыкі.

Другі пласт — фальклорныя эпізоды. Народна-песенныя інтанацыі ў традыцыйным, яшчэ часцей у трансфармаваным выглядзе працягваюць многія эпізоды партытуры. У некаторых фрагментах чуюцца гучанне песень у сваім, так сказаць, першапачатковым абліччы. Напрыклад, сцэна вчорак, дзе працяжыны і жартоўныя песні не толькі бытавыя, але і раскрываюць свабодалюбы дух народа. Песня папуюродкі Еўгі, знешня проста жалобная, па сутнасці ж свай — трагічная. А калі чуюцца за сцэнай песня казакаў, то гэта і гісторыка-дакументальны штрих, і прычына для роздуму: была ж вольнасць у гэтых людзей, былі казацкія атрады і ў Беларусі, аднак не змаглі яны аб'яднацца з паўстанцамі.

У трэці пласт уваходзяць невялікія музычныя фрагменты. У параўнанні з тэатральнай музыкой мінулага сучасная больш мікраструктурная, і гэтую яе асаблівасць улічвае С. Картэс. У «Званах Віцебска» часта маленькіх фрагментах гучыць важка, нібы некалькі старонак сімфанічнай партытуры. Вось імклівы пасаж, які завяршаецца рэзкім ударам-акордам, што падкрэслівае канец рэплікі ў спрэчцы арцыбіскупа Куніцка і езуіта Касіскага: адзіны ўрачысты акорд у фінале больш уражвае, чым было б традыцыйнае закружэнне завяршэння.

Адначасна такі парадокс: чым тэатральная музыка больш адназвае сваёй спецыфіцы, тым больш зліваецца з дзеяннем, канкрэтызуе яго, дапаўняе і дасказвае словы аўтара, тым карацей яе існаванне. Такая музыка жыве столькі, колькі жыве спектакль. Але гэтай твору, прысвечанаму тысячагоддзю Віцебска, суджана, на наш погляд, доўгае тэатральнае жыццё.

Нядаўна тэатр ажыццявіў вельмі

арыгінальную пастановку паводле паэмы «Сымон-музыка»... Твор Якуба Коласа ўвасоблены на сцэне тэатра, які носіць яго імя. На маю думку, аўтарам удалося стварыць спектакль глыбокага грамадзянскага сэнсу і шырокага філасофскага абавольвання. Музыканец верна, глыбокі ўнутраны рытм паэмы, ды і сама асноўная сюжэтная лінія — лёс таленавітага музыкі-самавучкі з народу — нарадзілі відэафілм сінтэтычнага плана. Адпаведна эквіваленту яму на беларускай сцэне, бадай, пакуль што не было...

Спектакль «Сымон-музыка» — невыпадкова з'явіўся ў 20-я гады ў БДТ-ІІ (так у той час называўся тэатр імя Я. Коласа) былі спробы ажыццявіць сцэнічныя творы, блізкія па характару народным відэафілмам. Асабліва яркай была пастановка музычнай народнай драмы «Пар Максіміліян». Потым фальклорна-відэафілм традыцыі былі прадоўжаны і развіты ў славутай камедыі «Несперка». І вось спрадвечны народны прынцып сінтэтычнасці тэатральнага мастацтва (разнапраўнай садружнасці слова, спева, інструментальнай музыкі і г. д.) быў у ім ператвораны на новы ўзроўні. Перад намі не паўтор, а абавольвае, развіццё, у некаторых выпадках пераасэнсаванне лепшых традыцый фальклорных спектакляў, і гэта вялікае творчае дасягненне. Наказальна, што нават народныя песні, сабраныя і працэсаваныя выкананнем Т. Мархель, — таксама не востаньні нумары. Іны арганічны ўпісаліся ў музычную тканіну спектакля, створанага і арганізаванага С. Картэсам.

...Сымон выправіўся ў нязведаны свет. Ён нясе свой талент людзям. Як чалавек і мастак яго чакаюць цяжкіх выпрабаванняў. Песня Іабрака аб «вароне-хвалюне» з'яўляецца спрабай «удуоўвацца» ў свядомасць Сымона думкі аб бессэнсавасці ўзвышаных імкненняў. Эмацыянальная, пабудаваная на гукавых і тэмпавых кантрастах песня ў выдатным выкананні Т. Кокнітыса пакідае глыбокі ўражанні. Артыст, выкрываючы свайго героя, звярнуўся да кантрастных пластычных і вакальных сродкаў — ад шэпту да выкрыку — і ўсё ж не перайшоў мяжы эстэтычнага.

Шмат спэй вырашаны музычна-харэаграфічнымі сродкамі: танцы дудароў, ігней, эпізоды ў карчме, паланез у замку. Іх нельга называць бытавымі адступленнямі. Светлыя і немудрагелесныя, набытыя да народных, танцы дудароў і ігней незвычайна прэзрыстыя і каларытныя. Яны ўспрымаюцца як вобраз

нае адлюстраванне навакольнага свету Сымона. Наўмысна прымітыўныя гукі скрыпкі і бубна, патаўп у карчме. Знарок абялічана анешне прыгожай музыка паланезу, як і абялічаны паны на балу, што прыкрываюць свае пазбаўленыя сапраўдных пачуццяў і думак твары аднолькавымі, як конскія чэрны, маскамі.

Жудасная і дысанансная музыка ў сцэне з ваўком. Нарэшце, каларыстычна-светлавая і музычныя моманты ў эпізодах нападу ваўка ці навалініцы знаходзяцца ў такім узаемна-ўзбагачаючым адзінстве, што можна гаварыць як бы пра колер музыкі спектакля. Раскрыццё дыялектыкі вобраза загалаўнага героя падпарадкаваны амаль усе музычныя сродкі твора, асабліва хочацца адзначыць неспіманалогі Сымона. Музыка душу сваю аддае людзям, але яны не разумеюць яго.

Вера Сымона ў «шчаслівы край» знайшла выйсце ў папярэстым рытме песні «Гэй, дарогі!». А песня «Бліскуль у бяздошні», прысвечаная каханай Ганне, стала сапраўднай лірычнай кульмінацый спецыяльна, і ў гэтым заслуга і кампазітара, і выканаўцы ролі Сымона С. Шульгі.

Наогул, майстэрства акцёрскага ансамбля ў вакальных і харэаграфічных эпізодах настолькі адшліфавана, што некаторыя эпізоды ўспрымаюцца як блізкія да балетнай ці опернай сцэны. Задума С. Картэса арганічна ўвайшла ў рэжысёрскую партытуру В. Мазыскага і, значыць, добрых выканаўцаў.

Той, хто глядзіць названыя мной спектаклі Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, атрымлівае эстэтычную асалоду ў суладдзі з папярэжнем сваіх уражанняў пра мінулае нашага народа. Істотныя акцэнтэ эмацыянальнага ўздзеяння сцэны на нас ставіць музыка С. Картэса, які даўно і плённа супрацоўнічае з драматычнай сцэнай. Яго праграма-сімфанічная і вакальная музыка ад такога супрацоўніцтва таксама ўзбагачаецца і набывае новыя фарбы, але гэта ўжо тэма асобнай гаворкі.

Надзея ЮУЧАНКА,
музыказнаўца.

ГЭТЫМ радком з цудоўнага хору «Салавейка» (словы і музыка П. Чайкоўскага) хочацца павіншаваць шматлікіх удзельнікаў вакальна-харавой самадзейнасці горада-героя, якія нядаўна з поспехам дэманстравалі свае творчыя дасягненні на конкурсах III тура першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

У рэпертуарах хораў, ансамбляў і салістаў з'явілася не толькі шмат новых твораў савецкіх кампазітараў, удалых апрацовак беларускіх, рускіх і ўкраінскіх народных песень, але і на-новаму загучалі папулярныя, апрабаваныя часам савецкія песні мінулых дзесяцігоддзяў, хоры рускіх і заходнееўрапейскіх класікаў, якія дагэтуль былі традыцыйнымі толькі для рэпертуару прафесіянальных калектываў. Дастаткова сказаць, што ўспомнены «Салавейка» П. Чайкоўскага двойчы выконваўся на мінскім аглядзе. Упрыгожвалі выступленні акадэмічных калектываў і творы М. Глінкі, С. Танеева, Р. Шумана, І. Брамса, савецкіх класікаў Р. Гліэра, В. Шабаліна, Д. Шастаковіча і іншых.

Перад тым, як перайсці да разгляду асобных выступленняў, хочацца даць яшчэ некалькі агульных ацэнак нашай харавой самадзейнасці.

Вельмі радуе далейшае развіццё спеваў без суправаджэння. Не толькі ў капэлах, дзе такое выкананне з'яўляецца асноўным, але і амаль ва ўсіх хорах і ансамблях народнай і масавай песні а капэльнае спяванне займае ўсё больш значнае месца: адсюль і рост іх вакальнай культуры, умацаванне ансамбля і строю.

Значна палепшылася інструментальнае суправаджэнне спеваў: з'явілася некалькі невялікіх, але сыграных ансамбляў; як салісты, так і калектывы ўсё часцей карыстаюцца акампанеентам фартэ-піяна.

Ужо ў ходзе фестывалю ў горадзе былі арганізаваны некалькі новых калектываў, некаторыя з іх, нягледзячы на свой юны творчы ўзрост, атрымалі права ўдзельнічаць у III туры. Так адзін з іх — капэла пад кіраўніцтвам П. Кандрасюка і адкрывала першы дзень конкурсу.

Гэтану калектыву яшчэ не споўнілася і двух гадоў, а поспехі відэаочныя. Увесь рэпертуар (7 нумароў) выконваўся хорам а капэла. Праўда, не ўсё тут удалося. Найлепш прагучалі: «Лясное возера» М. Лядзгі і «Радзіма чужа» Д. Шастаковіча. А вось складаны хор Ю. Семіянікі «Парач» выканаўшам яшчэ не пад сілу. Запаволены тэмп быў у хорах В. Шабаліна «Зімовы дарогі». У далейшай працы здольнаму кіраўніку трэба падбіраць больш разнастайны рэпертуар (на гэтым паказе ён быў аднастайна-цягучы), узмаціць мужчынскую групу, прыкрыць бела гук тэнараў, напранаваць над знешняй выразнасцю выканаўцаў. У цэлым жа калектыву паказваўся сімпатычным і перспектывным.

Хор настаўнікаў Мінска (кіраўнік Г. Бацяноўская) — калектыв са стажам. Перажываў узлёты і спады, але цяпер, з прыходам сталяй і энергічнай кіраўніцы, здаецца, адчуў пад пагамі цвёрдую глебу і за перыяд паміж II і III турамі творча вырас.

Увесь рэпертуар выконваўся без суправаджэння. Лепп прагучалі: ўкраінская народная песня «Ой, дуб, дуба», «У адным вагоне — чатыры гармоні» (муз. А. Краўчанкі) і «Данка» (муз. І. Брамса). Нягледзячы на пэўнасабалансаваны склад выканаўцаў (36 жанчын і 19 мужчын, у тым ліку — усяго 6 тэнараў), хормайстар змагла ўраўнаважыць гучанне, стварыўшы ансамбль. У калектыву кампактная партыя альтоў і выразная дыкцыя.

Пасля настаўнікаў выйшаў жаночы хор 6-й клінічнай бальніцы (кіраўнік С. Дробыш). Калектыв малады, нявоньны, аб чым сведчыла парвучанне строю, асабліва ў песні «Пайду. Ясю мі-

лы». Праўда, нядрэмна прагучалі ў медыкаў «Радзіма» А. Новікава і «Зязюленька» М. Сцефанішэна. Трэба зазначыць, што поспеху гэтых твораў садзейнічалі запевы ўрача Тамары Чабурка, якая пазней выступіла і з сольным рэпертуарам. У гэтай таленавітай спявачкі ад прыроды настаўлены голас, тэмбрысты, маналітны ва ўсіх рэгістрах, крышталёвая інтанацыя. Уся глядзельная зала (дарэчы, перапоўненая абодва дні) шчыра апладзірвала спявачку. Выступленне медыкаў закончылася тэмпераментным выкананнем рускай жартоўнай песні «Як у дзядулі Пятра».

Значна вырас колькасць пасля II тура жаночы хор Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута замежных моў (кі-

Генадзь ЦІТОВІЧ,
народны артыст СССР.

З НОВАЙ ПЕСНЯЙ!

раўнік В. Пакідчанка). Масавыя напаўненне калектыву за лік першакурсніц магло аказаць адмоўны ўплыў на якасць, але гэтага тут не здарылася: калектыву выступіў значна лепш, чым на другім туры, што сведчыць аб вялікай мэтанакіраванай працы яго кіраўніцтва. Некалькі песень хор выканаў без суправаджэння. Выразна прагучалі: «Патрыятычная песня» М. Глінкі, папулярная песня Ю. Семіянікі «Ой, шумяць лясныя зялёныя» і ўдалыя апрацоўкі народных песень — літоўскай «Я зварыла піва» і беларускай «Купалінка». У апошняй, аднак, зусім непатрэбна штучная кода. А вось у «Аве Мары» (Баха-Гуно) была яўная недапрацоўка. З-за нясыгранасці з хорам, арфістка, якая акампаніравала, не дамагала, а перашкаджала і кіраўніку, і спявачкам.

Як заўсёды, стабільна выступіў на аглядзе хор Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага (кіраўнік А. Гецэвіч і Г. Усачова). Калектыву, аснову якога складае вучэбны хор музычна-педагогічнага факультэта, мае ўраўнаважаны склад жаночы і мужчынскіх галасоў, спявае ў суправаджэнні фартэпіяна і а капэла. Тут праца (больш вучэбная, чым творчая) праводзіцца рэгулярна. Урачыста прагучала ў выкананні хору «Песня аб Камуністычнай партыі» А. Холмінова. Тут трэба адзначыць І. Тамашэвіча, які пераканаўча праспяваў сольную партыю: голас у яго тэмбрысты, інтанацыя дакладная. Горш атрымалася ў салісткі, якая праспявала песню «Радзіма мая дарэка» (музыка Ул. Алоўнікава). — выкананне яе было далёка ад стылю цудоўнай песні. Асабліва неперымным быў нічым неапрацаваны надрыў у апошнім куплеце.

У вялікім ранішнім аддзяленні конкурсу выступілі тры жаночыя ансамблі, з якіх на першае месца трэба наставіць народны ансамбль «Журавінка». Палаца культуры Мінскага аўтазавода (кіраўнік Я. Рэўтовіч). У выкананні яго асабліва добра прагучалі песні: Ю. Семіянікі «Чараўніца», І. Лучанка «Дударыкі». Песні суправаджаліся маленёк, але зладжаным інструментальным ансамблем, які не быў бачны, бо знаходзіўся за спявачкамі. Без суправаджэння выконваліся дзве беларускія народныя песні «Ты белая бярозанька» і «Саўка ды Грынка» ў арыгінальнай апрацоўцы кіраўнікі ансамбля.

З рэпертуару ансамбля «Юнацтва» Палаца культуры Белсаўпрофа (кіраўнік Г. Разуванова) запамінуўся «Марш» І. Дунаеўскага, які дзяўчаты выканалі тэмпераментна і бездакорна ў адносінах дыкцыі.

У вакальным жанравым квартэце завоча імя Арджанікідзе (кіраўнік І. Грыгорчанка) цёпла прагучала песня Ю. Семіянікі «Любіла цябе, Беларусь», а вось да а капэльнага выканання спявачкі яшчэ не дараслі: у песні «Што за месяц, што за ясны» яны адразу ж згубілі строй.

З салістаў-вакалістаў, апрача названых, трэба адзначыць Г. Латышава, ён прафесіянальна выканаў «Радзіму» Д. Смольскага і «Арыю Стэфана» Ст. Манюшкі. Паспех меў і А. Радчанка, які на-акцёрку перадаў жаравы твор Г. Свірыдава «Як яблычка румянае».

Мы ўважліва праслухалі калектывы з

ганаровым званнем «народны». Званне апраўдала і замацавала капэла Белсаўпрофа (кіраўнік І. Кліёніскі) выдатным выкананнем такіх разгорнутых твораў, як «Вечар» С. Танеева, «Заспявай мне тую песню» Г. Свірыдава, «На кірмашы» Б. Краўчанкі і інш. Хор значна вырас у выніку карпатлівай і сістэматычнай працы. Хачэлася б толькі большай звонкасці ў жаночых партыях.

З харавой капэлы Палаца культуры Мінскага трактарнага завода ў апошні час пайшло шмат выканаўцаў. Цяперашні кіраўнік калектыву Я. Грамыка не паспеў нават колькасна аднавіць яго былы склад і ўраўнаважыць агульны ансамбль (сёння ў капэле 30 жанчын і 17 мужчын). Аднак, асобныя творы прагра-

мы апошняга паказу зрабілі добрае ўражанне. Гэта — «Ен парадзіўся вясной» І. Лучанка, «Салавейка» П. Чайкоўскага, «Нівестанька» М. Гайваронскага.

Значна аднавіў свой рэпертуар народны мужчынскі хор Палаца культуры Мінскага аўтазавода (кіраўнік М. Ільчоў). У параўнанні з II турам ён паказаў некаторы рост. Мужна прагучала ў выкананні калектыву песня-маналог І. Лучанка «Каб камепні маглі гаварыць». Праўда, у асобных месцах тут трэба было б зняць зычнасць гучання, якое часам пераходзіла ў фарсіроўку. Звярнулі на сябе ўвагу прадуманая юансіроўка ў рускай народнай песні «Ах ты, стэп шырокі», якая выконвалася а капэла. Шчыра праспяваў калектыву «Баладу аб бессмяротнасці» А. Фельдмана. Як заўсёды, упрыгожаннем хору быў саліст-ветэран Жураўленка.

Першы конкурсны дзень закончыўся выступленнем народнай харавой капэлы Палаца культуры Уграўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва Мінгарвыканкома (кіраўнік М. Дрынеўскі). Тут асабліва ўразіла трапяткое выкананне хору В. Шабаліна «Зімовая дарога». Не часта здараецца сустрацца з такім глыбокім пранікненнем у партытуру кампазітара і вершы Пушкіна. На высокім узроўні прагучалі «Мізерэрэ» А. Лопці, «Возера» М. Парцхаладзе. Вось толькі слаба быў прадстаўлены ў праграме беларускі рэпертуар.

Трэба тут яшчэ сказаць, што надпоўненая касцюміроўка некаторых калектываў трапіла падкрэслівала іх «акадэмічнасць».

У другі дзень агляду адбыўся конкурс хораў, ансамбляў і салістаў-вакалістаў народнай і масавай песні. Як вядома, для вялікіх гарадоў больш характэрныя акадэмічныя і эстрадныя калектывы. Па колькасці так было і ў Мінску, але па якасці? Аб гэтым гаворка пойдзе далей.

Выступае хор народнай песні вытворча-тэхнічнага аб'яднання «Інтэграл» (кіраўнік Л. Волчэк). Ужо сама народная касцюміроўка калектыву, асабліва ўдалая ў жанчы, гаворыць аб жанравым напрамку хору. Яму няма яшчэ і двух гадоў, а як жа чысненка, у добрым тэмпе ён выканаў беларускую народную песню «Капілася чорна галка» і на цанімым дыханні з адпаведнымі дынамічнымі адценнямі рускую «Стэн ды стэн наўкол» (абедзве без суправаджэння). У калектыве амаль што знойдзены ўласны выканаўчы стыль. Намацавацца ён і ў хоры народнай песні Мінскага трактарнага завода (кіраўнік У. Журавіч). Нам думаецца, што за аснову спявання гэтаму калектыву трэба ўзяць палескую народную манеру, якую кіраўнік ведае з маленства і бліскача прадэманстравваў яе на паказе выкананнем палескай песні «Добры вечар, любая».

Цікавай на задуме навінкай з'явіўся на аглядзе жаночы вакальна-цымбальны ансамбль Мінскага дзяржаўнага педінстытута імя А. М. Горкага (кіраўнік Л. Маслоўская). Калі Украіна здаўна мае прафесіянальны і самадзейны ансамблі бандурыстак, чаму не могчы заспяваць нашы цымбалісткі? Праўда, ударны інструмент цымбалы патрабуе ад музыканта больш фізічнага напружання, чым шычыковая бандура. Да та-

го ж раптоўныя рухі корпусу наперад пры кідках з нізкага рэгістра ў высокі могуць парушыць у цымбалісткі кантылену пры выкананні працяжнай песні. І тым не менш, шчыра і выразна праспявалі дзяўчаты папулярныя «Ручнікі» М. Пятрэнікі і беларускую народную песню «А ў полі вярба». Праўда, цымбалы не былі палёжна настроены, а замест акампанементу выконваўся толькі дубляж песеннага двухгалосся.

На высокім мастацкім узроўні прайшло выступленне жаночага ансамбля «Алеся» вытворча-тэхнічнага аб'яднання «Гарызонт» (кіраўнік А. Гундараў). Стройнае шматгалоссе, майстэрская юансіроўка, сціплыя, але апраўданыя інсцэніровачныя моманты ў «Кадыры» М. Цямнова пакарылі прысутных. Хочацца толькі нагадаць здольнаму кіраўніку ансамбля, каб ён не дапускаў штучнага фарсіравання тэмпаў у песнях, якія гэтага не патрабуюць.

Чацвёртае аддзяленне гэтага вялікага двухдзённага канцэрта было аддана тром калектывам, якія носяць ганаровае званне «народных». Адкрыў яго народны хор Палаца культуры Белсаўпрофа (кіраўнік М. Хаўхлянін). На II туры гэты калектыв быў адзначаны толькі заахвочвальным дыпламам. З таго часу яго мастацкі ўзровень непазнаваўна вырас. Суправаджае калектыв сыграны інструментальны ансамбль з II музыкантаў. Паспяхова выконвае хор і песні без суправаджэння, чаму намагае ўраўнаважаны агульны ансамбль. Асабліва пераканаўча прагучала беларуская народная песня «Зара з зарю разгараенца» ў арыгінальнай апрацоўцы кіраўнікі хору і песня А. Грышына «Як я мужа выхавала» (салістка І. Кушнір). Увесь шырокі рэпертуар быў выкананы на добрым узроўні. На нашу думку, паказ выгадаў бы ад скасавання з праграмы 2—3 легкаважкіх песень. Неабходна таксама навестці парадак у касцюміроўцы калектыву: сённяшнія жаночыя сарафаны ніяк не гарманіруюць з прастакватымі мужчынскімі кашулямі.

Народны хор Палаца культуры Мінскага аўтазавода (кіраўнік А. Нікіцін) да гэтага часу быў вядомы нам як калектыв рускай народнай песні і на рэпертуару, і на выканаўчай манеры, і, рантам, ён з'яўляецца на сцэне ў стылізаванай беларускай вопрацы. Кіраўніца знайшла і адпаведны гэтай знешняй форме выканаўчы стыль, у якім былі выкананы «Радзіла я ў Беларусі» І. Кузіянова, «Трасуха» А. Аўчыніківа, беларуская народная «Ой, рана на Івана» і іншыя песні. Пасля інсцэніраванай жанравай песні «Такая размова» ў выкананні мужчынскага квінтэта мы ўжо бачым хор у рускіх касцюмах і слухаем рускую частку выступленняў у традыцыйнай для гэтага калектыву манеры выканання. Тут найбольшую цікавасць уяўляў «Карагод з шалымі». Як ведаю з уласнай практыкі, такая метамарфоза — справа нялёгкай, але на гэты раз эксперымент удаўся.

Кульмінацыяй усяго гарадскога агляду было выступленне народнага хору Дома культуры Будтрэста № 5 (кіраўнік — заслужаны работнік культуры БССР С. Дробыш).

Першыя апладысменты калектыву атрымаў за каштомы, створаныя з вялікім густам. Праграма з 12 нумароў складалася з добрым разуменнем справы і прайшла на высокім мастацкім узроўні, без снідаў і завіхрэнняў. Нават сухаваты «Дзявочы карагод», як інтэрмедія, ажывіў канцэрт і добра ўспрымаўся зрокца.

У рэпертуары дамінавала беларуская песня, народная і кампазітарская. Былі песні рускія і адна польская. У калектыве цудоўны ўнісон, крышталёва чысты строй, майстэрская юансіроўка, узорная сцэнічная культура. Выканаўчы стыль у С. Дробыша стабільны і нагадае сітэтэтычную народную манеру Дзяржаўнага народнага хору БССР.

Хор у складзе 73 выканаўцаў выступаў у суправаджэнні зладжанага інструментальнага ансамбля (9 музыкантаў) і а капэла. Асобна паказвалася жаночая група хору і фальклорны ансамбль, якія прадэманстравалі цікавыя тэмбравыя знаходкі («Да ў зялёнай дуброве»).

Я не буду надрабязна апісваць праграму калектыву: тым, хто яе бачыў, яна падоўга запамінацца.

Вывікі III тура фестывалю на горада-героя Мінск нядрэжныя, але спыняцца на дасягнутым нельга. Выканаўчае майстэрства калектываў і салістаў навінна няспынна расці, а рэпертуар узбагачацца. З новай песняй, з новымі творчымі дасягненнямі мы навінна кроціць па-сустрач слаўнаму юбілею Радзімы.

ПРАПІСАНЫ Ў БУДУЧЫНІ

У глебаўскім помніку Скарыне — як у лютры — пайбольшы моцныя бані творчай індывідуальнасці выдатнага скульптара нашай рэспублікі. Тут яны — бы скандэсаваны.

І яшчэ ў гэтым помніку — актыўнае выяўленне істотных рысаў беларускай савецкай скульптурнай школы (у шырокім сэнсе), ля вытокаў якой — Міхал Аркадзевіч Керзі.

Усеагульнае прызнанне глебаўскага Скарыны — яшчэ адно прызнанне да-статняга гэтага школы, якія грунтуюцца на трывалым падмурку рэалі-стычнага мастацтва, на арганічным спалучэнні традыцый і наватарства пош-ку.

Аляксей Канстанцінавіч Глебаў ра-зумеў традыцыю глыбока. Умеў і не адрывацца ад яе, і не трапіць да яе ў палон. Разумеў таксама, што но-вае — гэта і «трывала забытае старое», і тое, што яшчэ не нарадзілася, — яго трэба ў што б там ні стала адкрыць. А што адкрыць даюцца няпроста — зве-даў на ўласнай творчасці. Ішоў у май-стэрню кожны раз — па адкрыццях! Хоць адкрыццё, бывала, так доўга не давалася...

Зведаў расчараванні. Зведаў няўда-чы. Зведаў удачы ўяўныя. І — пера-адолеў усё. Перамог. Як мастак. Як чалавек.

Яму адкрываліся глыбіні высака-роднай прастаты. Не спрошчанаці. Той прастаты, да якой стасуюцца аз-начэнні — красамоўная, мудрая. Пра-гэта не можаш не думаць, асэнсоўва-ючы яго Скарыну.

У шчаслівы час росквіту свайго та-ленту падышоў Глебаў да гэтага во-браза. У шчаслівы час канцэнтраванай глыбіні душэўных на такім ясным ра-зуменні сваіх задач, што ажно балюча рабілася ад усведамлення: дзень у майстэрні — такі кароткі!..

Скарына — для кожнага свой.

І Скарына — адзін для ўсіх.

Глебава гэта непакойла, калі пады-шоў да рубяжа творчасці, які варта б і называць «скарынінскім». Непакой-ла, каб задуманы ім Скарына, застаю-чыся ягоным, набыў бы здольнасць стаць неабходным для ўсіх...

Адсюль — варыянт, кожны з якіх — бы этап падыходу да глыбінна-га асэнсавання Скарыны, яго подзві-гу. Каб не пакінуць Скарыну толькі «персанажам гісторыі». Каб выказаць праз гэты вобраз істотнае для свайго часу, каб працягнуць «скарынін-скія ніці» ў будучыню. Каб выявіць тактоўна і пераканальна тое, што можа-на акрэсліць, як «поле скарынінскага духоўнага напружання»...

Мы ведаем таленавітыя творы — Скарыну Аляксандра Грубэ, Скарыну Уладзіміра Хмызнікава. Гэта ў скульптуры. Ведаем і Скарыну ў жы-вапісе і графіцы. Усё так ці інакш арыентавана на той спіллы і такі глыбокі ліст скарынінскага выдання, які часам гіпатэтычна лічыцца ледзь не аўтапартрэтам.

Глебаў верыў у гіпотэзу аб Скары-не-графіку. Верыў у тое, што існуюць, апроч «аўтапартрэта», іншыя пры-

жыццёвыя адлюстраванні Скарыны (у прыватнасці — у «буквіцах» скарынін-скіх выданняў)...

Што ж, вера гэтага не ператварыла яго ў раба «першакрыніц» вобраза. Ён, як мастак, здолеў наблізіцца не да літары, а да самога духу гэтага пе-раўторна велічнай у айчынай гісто-рыі асобы.

Першая сустрэча з глебаўскім Ска-рынам адбылася ў 1955: драўляная статуя, трохі большая за натуру. Ця-пер — помнік. Лепшае з ранейшага па-дыходу да вобраза ўсталявалася, уза-гацілася, перайшло ў новыя абагуль-ненні, прывяло да новых пошукаў.

...Стан унутранай засяроджанасці. Мысліцель. Унутраная энергія. Тра-пятанне жыцця. Рамантычнасць. Пры-ўзняцасць. Энас і найтанчэйшая ліры-ка. Пад знешняй статыйкай прыхаваны рытм руху — унутранага, бы сціснутая спружына...

Ад даўняшага падыходу, калі жы-вая паверхня дрэва з прадуманымі слядамі разца вызначала выразную лінію, форму, памычала вось гэты ўнутраны рух, гэты ўнутраны неспа-кой, — перайшло ўсё лепшае, на гэты раз падпарадкаванае «вечнаму» матэ-рыялу — бронзе. Знешне сціплая сты-лістыка. Сціплая, але — высакародная ў сваёй духоўнай роднасці з лепшымі традыцыямі айчыннага народнага і прафесійнага мастацтва скульпту-ры. Выяўлена, калі так можна ска-заць, трывалая сувязь глебаўскай ра-мантыкі з зямлёю.

Раней твор быў станковым. Цяпер — манументальны. У ім — больш абагуль-нення. Ён — больш ёмісты.

На мой погляд, каштоўна тое, што ў глебаўскім вобразе Скарыны — шмат

вымярэнняў. Істотная дамінанта яго — філасофскі пачатак і ў самім Скары-не. І ў характары трактоўкі яго маста-ком. Адлегласць паміж мастаком і яго персанажам збліжана максімальна.

Глебаў прадугледжваў і жадаў не-адзначнасці гучання вобраза, да яко-га ішоў. Не проста першадрукар, не проста сейбіт ведаў. Шырэй! Сын эпо-хі Адраджэння. Пераможца супярэч-насцей эпохі — перш за ўсё ў сабе са-мім. Ён выйшаў з выпрабавання гэты-мі супярэчнасцямі загартаваны. Уз-няўся над імі. Здолеў стаць фігураю тытанічнай. Таму кажу пра ўсё гэта, што менавіта мікеланджэлаўскі пача-так, леанардаўскі пачатак ёсць — не падлягае сумненню — у гэтай фігуры нашай гісторыі...

...Хоць Глебава досыць даўно ўжо няма з намі, ён не адыходзіць у міну-лае — застаецца нашым сучаснікам. У гэтым можна было ліпіць раз перака-нацца, напрыклад, падчас абароны сё-летніх дыплёмаў выпускнікамі скульп-турнага аддзялення Беларускага тэа-тральна-мастацкага... Не-не ды і гучала імя Глебава так, быццам ён вось-вось зойдзе... Ён, патрабавальны па самым высокім рахунку. Бо ў гэтай патраба-вальнасці і да вучняў, і да калег, і да сябе самога выяўлялася яго павяга да мастацтва, дзе сам ён — сярод зорак першай велічыні.

Глебаўскі Скарына — таксама свед-чанне, што майстар застаецца нашым сучаснікам. Гэта ж тая з часцінак на-шай гісторыі, якія вельмі дарагія нам у шматграннай нашай сучаснасці. Ме-навіта таму глебаўскі Скарына тры-вала праявіўся ў будучыні.

Уладзімір БОЙКА.

Цяжка раскаваць пра вакальна-інструментальны ансамбль. Вакальна-інструментальны ансамбль трэба слу-хаць.

Але ўсё ж такі...

Я не памятаю, з якой нагоды ад-быўся аматарскі канцэрт у Палацы культуры мясцовай прамысловасці, памятаю толькі — спачатку «хацелася спяць». Потым выдучы аб'явіў, што цяпер будзе спяваць Алена Бабарыка. На сцэне з'явілася вельмі мілая, стройная дзяўчына ў белым касцюме. Стала ціха. Загучала гітара. Дзіўна было слухаць яе чысты, добра пастаў-лены голас.

Надоўга запомнілася імя: Алена Бабарыка.

Сустрэча са «Спадчынай» і яе кіраў-ніком Міхалом Фрэйдзонам была для яе шчаслівай.

Рэпетыцыі тры — чатыры разы на тыдзень, перад канцэртамі і паездка-мі — яшчэ часцей. Яны аб'ездзілі па-лову Беларусі, усю Віцебскую воб-ласць, былі ў Прыбалтыцы, на Украі-не, у Польскай Народнай Рэспубліцы.

На першым абласным конкурсе польскай песні ў 1975 годзе Алена Бабарыка заняла другое месца. Праз год яна выступае ў Польшчы, у Я-

ТАЛЕНТЫ

лёнай Гуры, на канцэрце дружбы, у якім прымаў удзел зоркі польскай і савецкай эстрады. «Прыгажосць, ад-сутнасць прэтэнцыёзнасці, дзявочая прывабнасць, і пры гэтым — на поль-скай мове зусім не банальная інтэр-прэтацыя ўсім вядомай «Малгошкі» (якую ў Польшчы выконвае толькі Марыля Радовіч. — А. Г.) — вось асноўныя вартасці юнай удзельніцы XII Фестывалю песні ў Зялёнай Гу-ры, віцебскай студэнткі Алены Баба-рыка». — так пісаў у «Фестывальнай газеце» польскі журналіст Януш Тжчанка.

Адразу пасля Польшчы, разам са «Спадчынай» — паездка ў Мадрыд, і зноў Польшчы: гастрольнае турне па Зялёнагурскаму ваяводства.

Поспех? Несумненна. Вялікі поспех!

НА вуліцы Леніна знаходзіцца га-радскі Дом культуры.

У адным з пакояў за сталікам, ся-дзяць Міхал Фрэйдзон, Радзівон Бас

і аўтар гэтых радкоў. Фрэйдзон па-глядае на мой бланкет і доўга думае аб тым, што я яму прачытаў.

— Не, так нельга: Бабарыка сап-раўды талент, але «Спадчына» — гэта калектыў, гэта адзіны арганізм, гэта... нельга падзяляць на асобы, так будзе несправядліва ў адносінах да іншых удзельнікаў ансамбля, разуме-еце?

— Як вы гаворыце? Ансамбль скла-даецца з асоб? Букет талентаў? Ад-нак жа мы не зможам напісаць пра кожнага... Хаця б упамінуць? Ну, добра.

Фрэйдзон на хвіліну задумваецца.

— Значыцца, пішыце. Алег Афа-насьеў — віртуозны бас-гітарыст, са-ліст ансамбля, добра ведае польскую мову і некалькі песень выконвае па-польску, ён жа наш «электроншчык», інжынер, наогул — цудоўны чалавек. Трубац Гена Вялічка — спакойны, сціплы, вельмі таленавіты музыкант, таленавіты аранжыроўшчык. Валера Лебедзеў — саксафон-тэнор. Як чала-век?.. Прамы, сумленны, вельмі вы-трыманы — наогул, усе члены наша-га ансамбля арганічна данаўняюць і неак ураўнаважваюць адзін аднаго. Валодзя Кручкоўскі іграе на сакса-фоне і скрыпцы, таксама вельмі та-ленавіты музыкант... Мне вам пра кожна-га даведзецца паўтараць: таленаві-ты, цудоўны чалавек. А што рабіць — яны сапраўды такія. Душа калек-тыву — Лёня Багарад, скрыпач і ва-каліст... Што вы ўсміхаецеся? Вам казалі, што душа калектыву — Бас? Бас — гэта «афіцыйная душа калек-тыву». Здрава, што на свеце існуе Радзівон Бас, я цяпер ўжо не ўяўляю сабе «Спадчыну» без Баса, немагчы-ма ўявіць...

Р. Бас чырванее: — Вы гэтага толькі не пішыце, калі ласка.

Я не абяцаю.

— Саша Мязенка, наш барабан-шчык; мала таго, што віртуозна сту-кае, дык яшчэ веселы і разумны. Валодзя Дагаеў — другая бас-гітара, на рэдкасць дасціпны чалавек...

Пра камсорга «Спадчыны» — Сяр-гея Бачынскага можна гаварыць доў-га. І ўсё добрае. Слухайце, гэта не-магчыма: у нас усе цудоўныя хлопцы, таму кампліменты, якія вы сёння чулі і яшчэ пачуеце, у роўнай меры нале-жаць усяму калектыву. Давайце, я

лепш астатніх пайменна: Алег Лебе-дзеў, гітарыст; Гена Казачэнка, Свят-лана Давыдоўская, Таня Селязнёва — нашы салісты; скрыпачка Вольга Лы-сенка — самы цікавы музыкант, між іншым; новы саліст — Алег Шарава-раў; новы электроншчык — Коля Юрчанка... Здаецца, усё. Не, не, яшчэ пра новае папаўненне не казалі...

— Праблемы? Цяпер амаль няма... так, агульнаадукацыйныя... Напры-клад, аматараў эстрады цяпер больш, чым класікаў, а паклоннікаў менш. Вельмі мала людзей, якія глыбока разбіраюцца ў эстраднай песні. Вель-мі мала ўвагі надаецца эстрадным, эстрада ўсё яшчэ лічыцца несур'ёз-ным жанрам. Крыўдна? Не тое сло-ва. Няма сустрэч, семінараў кіраўні-коў ансамбляў, у фотааматараў ёсць, а ў нас няма, я, прынамсі, не чуў. А якую велізарную карысць усёй нашай беларускай эстрадзе прынесі такія семінары!.. Каму б гэтым заняцца? Ды хоць Рэспубліканскаму Дому народ-най творчасці. Або Дому мастацкай самадзейнасці...

Наогул бывае крыўдна за эстраду! У нашым культасветвучылішчы ёсць аддзяленні: харавое, аркестравае, на-родных інструментаў; усё гэта выдат-на, але як дарэчы было б там аддзя-ленне эстраднай музыкі і песні! Ад нас з вамі залежыць, куды пойдзе ўвечары моладзь, што яна будзе слу-хаць, што спяваць — гэта ж вельмі сур'ёзна!

Што датычыць нас, то мы стараем-ся данесці да гледача новае гучанне выдатных беларускіх мелодый, зача-раванне, пяшчотнасць і напеўнасць беларускіх песень, беларускага фаль-клору. Менавіта таму мы і называем-ся «Спадчына».

...Фрэйдзон тактоўна паглядае на гадзіннік. Ён яшчэ працаваць. Я дзя-кую Міхалу і Радзівону, развітаюся з імі. Выходжу на вуліцу і раптам лаў-лю сябе на думцы, што яшчэ пра мно-гае трэба было спытаць у спадчынаў. Вяртаюся, доўга хаджу па калідоры міма дзвярэй, за якімі чутны голас Фрэйдзона. Міма праходзіць прыбі-ральшчыца.

— Іх чакаеце?

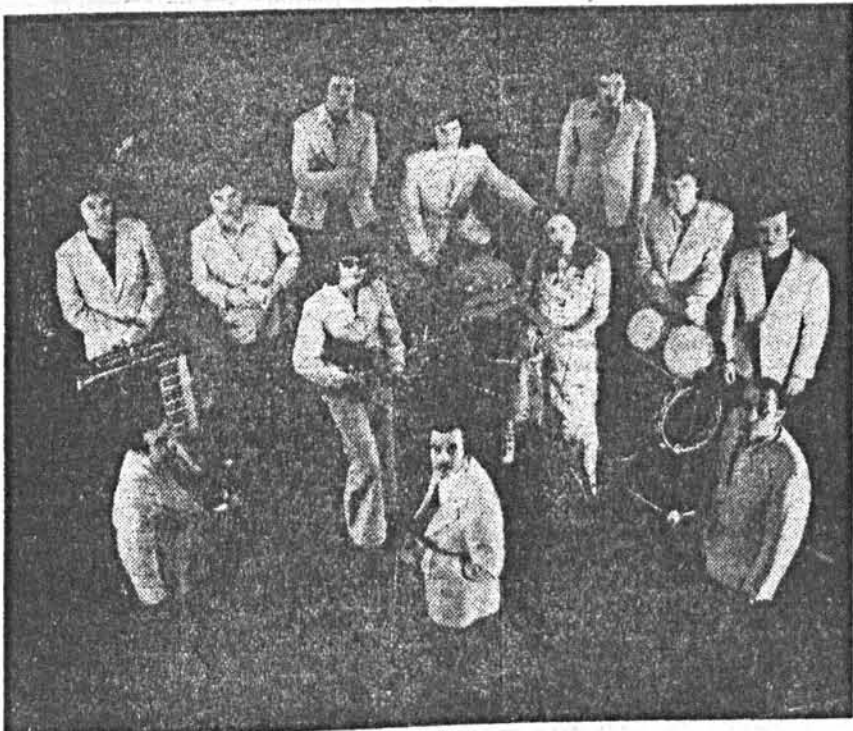
Сцвярджаю, ніяка галавой.

— Бескарысна. Яны ж нейкія пе-нармальныя. Да раницы могуць рэпе-ціраваць...

І, нібы ў адказ на гэтыя словы, за дзвярамі пачынае гучаць «спадчын-ская» мелодыя. Здаецца, новая.

А. ГЛЕБАЎ.

Віцебск.

Вось такі ён, ансамбль «Спадчына».

ГЭТА было ў Палацы мастацтваў. Карціна перад вачамі паўстала як назаўжды зберажоны, нягасны набытак даўняй памяці.

Вясковая хата. Жанчыны на ўсёлах. Адна з іх беражна трымае на руках немаўлятка. Парадзіха — у тым шчасліва гарманічным настроі, якім поўніцца жанчына ад зведанага пачуцця мацярынства; яе святочна-ўзбуджаныя таварышкі — са светлымі ўсмішкамі на тварах і прамяністым водсветам у вачах, у якіх, як і ў вачах маці, угадваюцца далёка прыхаваныя спадзяванні, надзеі. Ад усёе карціны павявала нейкай асаблівай урачыстасцю і велічнасцю.

Я перавёў позірк на подпіс. Прачытаў: «М. Засінец. «У адведзіны»».

«Засінец? Міхаіл Мікалаевіч?» Зацікаўлены, нават крыху зайнтрыгаваны, я з радасным хваляваннем, якое нечакана апанавала мяне, знаёміўся з яго іншымі палотнамі.

«Перадавая брыгада». Група партрэт калгаснікаў. Людзі глядзяць з палатна, у вачах — засяроджанасць, усведамленне сваёй годнасці.

«Залатая сажалка». Ад карціны на мяне павяяла свежасцю і золькай бадзёрскасці. Я быццам удыхнуў паветра, насычанага пахамі вільготнага лісця і сена... Людзі, дрэвы і неба, штурхі і безмяж прасторы...

Гледзячы на палотны, я ўсё больш і больш пераконваўся: так, аўтар іх — ён, мой даўні, хоць і завочны знаёмы...

Міхаіла Мікалаевіча я крыху ведаў па ягоных пісьмах у газету. Ведаў, што напаткала чалавека вялікая бяда, хоць у пісьмах — светлых, апантаных, на-гаспадарску заклапочаных — аб тым не было ні слова. Пісаў ён аб будзённых клопатах вёскі, аб турботах хлебарабаў, выяўляючы зайздроснае ўмелства ў паўсёдневнай, звычайнай з'яве ўбачыць яе глыбокі чалавечы сэнс і нават эстэтычную каштоўнасць. А яшчэ ў яго пісьмах было актыўнае ўспрыняццё роднай зямлі, на якой чалавек — гаспадар і пераўтваральнік.

Пасля выстаўкі чамусьці захацелася перачытаць тыя пісьмы. Я пайшоў у рэдакцыю. І калі перачытаваў іх, мне раптам неспадзявана, аднак выразна адкрыўся той падмурак, на якім грунтавалася ўсё, што пабачыў я на ягоных палотнах.

«...Добра мне запомнілася даўняя сустрэча, — пісаў Міхаіл Мікалаевіч у адным з лістоў. — Прадаваў я тады камбайнерам. Жаў пшаніцу. Апоўдні гляджу — між копаў саломы заклапочана ходзіць, у нешта ўзіраючыся, дзядзька Мікола. Калі я пад'ехаў да яго, дзядзька махнуў мне рукою: стой! Прыпыніўся я. А ён выцягнуў з капы каласок, расцёр яго між пальцамі і працягнуў да мяне руку — на далоні ляжалі тры зярняты. Дакараць не стаў, толькі сказаў: «Гэта ж хлеб!» Падзякаваў я дзядзьку і ўключыў матор. Увечары раскажаў сябрам-механізатарам пра тры зярняты на шурпатай мазолістай далоні... Памятаю іх дасюль».

У другім пісьме гаворка ішла пра інашае.

«Прыгожая наша вёска Мядзведнае! Асабліва вясною. Калі пачынаюць распускаяцца дрэвы — усё патапае ў зеляніне. Любяць вясковыя сваё Мядзведнае. Ледзь не на кожнай сядзібе сад, а ўздоўж вуліцы каля хат паўсюль растуць ліпы, ясені, рабіны. Аздабляюць вёску не толькі дрэвы. Прыгожыя хаты навучыліся будаваць людзі. Веранды і ліштвы на вокнах — з дасцінна выражанымі і пафарбаванымі ўзорамі. Забудовваюцца новыя вуліцы. Але... Вось тут і трэба сказаць пра тое, што робіцца нядобра. Там-сям хаты яшчэ ставяцца, як каму ўздумаецца. Плот, нават ад вуліцы, ставяцца з чаго папала — з жэрдак, з аполкаў. Думаецца мне, такое пакуль што можна сустраць не толькі ў Мядзведным. То ці не пагаварыць бы на старонках газеты пра архітэктурную вёску? Карысна было б вясковым пачуць кваліфікаваную думку пра эстэтыку забудовы. А заадно, відаць, і варта нагадаць мясцовым органам улады, каб наўраўнаважылі пра больш шырокі выраз штыкетніку. Гэта не дробязь, бо людзі цяпер ва ўсім імкнуча да прыгожага».

Былі пісьмы пра таварышаў-механізатараў, пра мастацкую самадзейнасць у сельскім клубе, пра кінаабслугоўванне... З іх паўставаў не проста шчыры вясковец, а руплівы, неспакойны гаспадар жыцця, чалавек з мастакоўскай натурай, які прагне прыгажосці і ўмее бачыць яе. Ад пісьмаў заставалася ў душы ўражанне, быццам ты сустраўся і пагаманіў з чалавекам, які нечым цябе ўзбагаціў, абудзіў у табе высокую думку і светлае пачуццё.

Я адклаў убок апошні, спісаны прыгожым, роўным почыркам аркуш. Тады зноў прыгадаўся яго жыццёвыя палотны. Асабліва ўрэзалася ў памяць адно з іх, якое я пабачыў на рэспубліканскай выстаўцы «Слава працы». Усё там было знаёмае, блізкае сэрцу, прасякнутае і светлай радасцю, і шчырым болам.

Лёгка хвалямі калышыцца пад ветрам жытняя ніва. Ускрай яе стаіць двое: стары і хлопчук. Стары, узійшы ў прыгаршчы калосе, нюхае яго, а хлопчук шчыльна паірае на дзеда верлівымі вачамі... У прыгорбленай доўгімі гадамі постаці я адразу пазнаў таго неспакойнага заклапочанага чалавека. Гэта ён праз усё сваё нялёгкае жыццё пёс на выцягнутай руцэ напакказ людзям, як сімвал працы і ашчаднасці, тры залатыя зярняты. Цяпер прывёў малога ў поле, каб паказаць яму спрадвечную веліч зямлі-карміцелькі, перадаць сваю хлебарабскую любоў да яе. Чуеш, як пахне спелае жыта? Нічога ў свеце няма больш вялікага і жыватворнага, чым гэты пах. Бо гэта — пах бацюхны-хлеба...

Пісьмы ляжалі перад мною на стала, а памяць цягнула ўспаміны далей, як нітка клубок. Клубок размотваўся, размотваўся.

Увесь час, калі ўпершыню разглядаў яго карціны, я адчуваў дзіўнае ўражанне, быццам там, на палотнах, недзе сярод вясковых людзей ёсць і сам мастак. Мо той гарэзлівы юнак, што сінім летнім надвечоркам

прышоў на спатканне з любай? А мо той дураслівец, які віламі кідае сена на воз, да ног стройнай усмешлівай дзяўчыны? Урэшце, мо той вясковы хлопец з рэчавым мяшком за плячамі, перад якім лёг шлях у горад, на завод?...

У той год гледачы таксама пабачылі палотны жыванісу Міхаіла Засінца «Юнацтва», «Была вайна», «Уборка сена» — у Маскве на Усесаюзнай выстаўцы «Слава працы». Шмат цёплых слоў адрасавалі аматары жыванісу самадзейнаму мастаку ў кнізе водгукі: «Гэта шчырыя, хваляючыя творы...», «Вобразы Засінца як бы выпраменьваюць сілу жыцця...», «...У яго карцінах яскрава відаць вялікая любоў да людзей працы, адчуваецца моцная далучанасць да іх жыцця»...

З Масквы на Гомельшчыну, у па-

друк, на ўсю рэспубліку, — пажартаваў Купчанка.

Яны раіліся, каму даверыць брыгаду Мядзведнае, бо цяперашні брыгадзір — дбайны, руплівы гаспадар — мусіць пайсці на пенсію. Пра людзей, якіх называлі, гаварылі з павагай, але бескампрамісна, без паблаглівых скідак на іх недахопы. Па тым, як адкрыта, шчыра дзяліліся меркаваннямі, відаць было, што дырэктар саўгаса і старшыня сельсавета ў гэтай хадзе нярэдка гасці і што падобныя гаворкі тут вядуцца не ўпершыню.

Брыгадзіраў, як на мне, праз год-два мяняць не будзеш — справа сур'ёзная, — гаварыў Засінец. Тут трэба харахенька падумаць, з усіх бакоў ўзважыць. Дык мо іншым разам памяркуем? — ён неўпрыкмет паказаў вачамі ў мой бок.

Аляксандр КАПУСЦІН

ЗЯРНЯТЫ

НАРЫС

лескую вёску Мядзведнае пошта прынесла пакет: выставачны камітэт выслаў мастаку граматы, дыплом першай ступені і шчырае віншаванне.

А карціны тым часам пакіраваліся за рубж — у выставачны залы краіны сацыялістычнай садружнасці.

Потым былі новыя творы і новыя выстаўкі: у Мінску, прысвечаныя XXVIII з'езду Кампартыі Беларусі, пасля — у Вільнюсе, затым — у Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы.

І вось — гэтая. На праграме Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Сустрэча з творамі Засінца на ёй прынесла мне сапраўднае асалоду. Нарадкалася ў душы шчырая ўдзячнасць жыванісу: за глыбокую чалавечнасць яго працы, за ястотны, руплівы мастакоўскі пошук. І не так па-журналісцку, як па-чалавечы захацелася пазнаёміцца з Міхаілам Мікалаевічам асабіста...

У Мядзведнае я прыехаў сонечным марозным днём. Хату Засінца адшукаў хутка. У нярэдны, ад вуліцы, палавіне на ложку каля акна ляжаў чалавек, які з першага погляду паказаўся мне даўно знаёмы. Гладна паголены, крыху акруглы твар, спакойныя, уважлівыя цёмна-карыя вочы, шырокія плечы...

Міхаіл Мікалаевіч падаў для прывітання моцную, па-сялянску шурпату руку. Пазнаёміліся.

— А гэта жонка мая Надзежда Міхаілаўна, — паказаў Міхаіл Мікалаевіч рукою на статную жанчыну, якая стаяла каля грубі. — Сына няма дома, у школе. Ён у дзесятым класе вучыцца. — У мянім голасе чулася стрыманая ўзрушанасць.

Надзежда Міхаілаўна дапытліва — з чым завітаў? — паглядзела на мяне, на момант як бы зніякавала і перавяла позірк на мужа, нібы сказала яму вачамі штосьці такое, пра што мінуў таму назад была ў іх спакойная разважлівая гаворка ды цяпер во перапынілася.

Гаспадар пазнаёміў мяне таксама з двума мужчынамі, якія сядзелі на крэслах каля вялікага цёмна-зялёнага фікуса, — з дырэктарам саўгаса «Скараднянскі» Валандзінам Лаўрэнецвічам Бензам і старшынёй Скараднянскага сельсавета Міхаілам Іванавічам Купчанкам.

Зайшлі вось праведць Міхаіла Мікалаевіча ды пра саўгасныя справы загаманіліся, — азваўся Бенза.

— Мне таксама будзе цікава гаворку вашу паслухаць, калі не перашкоджу, — у тон яму сказаў я.

— Калі ласка, — паказаў гаспадар рукою на крэсла.

— Слухаць — слухайце, толькі не запісвайце, бо мы, мажліва, і сакрэты нейкія свае адкрыем, а вы іх — у

Старшыня сельсавета, здагадаўшыся, устаў з крэсла:

— Канечне, тут сем разоў адмерай — адзін раз адрэж.

Малады, рухавы дырэктар саўгаса перад тым, як падаць Міхаілу Мікалаевічу на развітанне руку, чамусьці прыгладзіў сваю густую чарнявую чупрыну. Падумаўшы, сказаў, што, можа, неўзабаве саўгас правядзе ў Мядзведнае тэлефонную лінію, тады і ў гэтай хадзе зазвоніць тэлефон.

Госці пайшлі. Мы засталіся ўдвух. Сядзелі моўчкі: я ўсё не рашаўся, з чаго пачаць гаворку. Міхаіл Мікалаевіч паглядзеў на мяне паразумела і нечакана сам пачаў раскаваць пра тое, пра што я не адважваўся спытаць.

— Ужо дзесяць гадоў жыю вось так... На ложку. Трыццаць гадоў мне было, калі падставіў плячо пад цяжкае бервяно. Падняць падняў, але... Зрушыліся названі. З таго часу і абязножыўся. Медыцына апаздала бездапаможная...

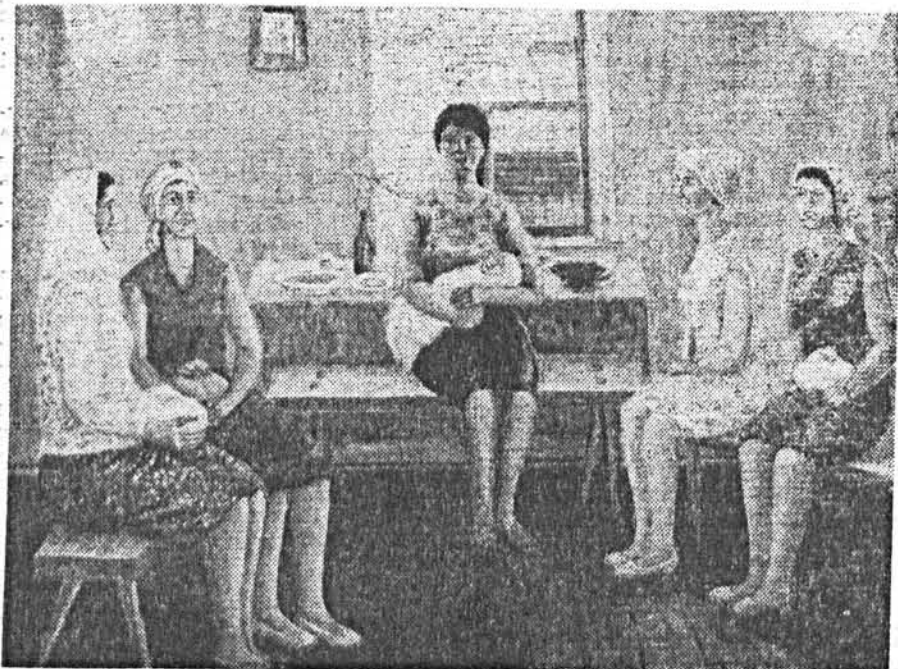
Калі цяпер мне хто скажа, што чалавек мужна пераносіць сваю непараўную бяду, толькі змрыўшыся з ёю, нізашто не паверу. Звыкнуцца, змрыцца з някельным душэўным болям немагчыма. Яго можна толькі прыглушыць гарачым усведамленнем, непахіснай вераю, што ты патрэбны людзям, і апантанай працаю дзеля іх карысці. З гэтым, іменна з гэтым чалавек у бядзе сваёй становіцца мужным і душыным.

У глыбіні звужаных зэрнкаў я пабачыў няскерную пакуту, якую не пачуў у голасе. Але — толькі на нейкае імгненне: яна патанула ў бяздонні вачэй, і Міхаіл Мікалаевіч вёў свой расказ далей — знарок бадзёра, бы гаворка ішла не пра яго самога, а пра кагосьці.

Нарадзіўся і рос у Мядзведным. З дзяцінства ўпадаваў поле і лес — любіў слухаць таямнічы шлох калосся, звонкі спеў птушак у чыстым блакіце неба, сядзібы, грозны гул дрэў пад ветрам. Слухаў, іншы раз пераносіўся ўваю ў далёкія краіны, бываў у думках у казачных падарожках, сустракаўся з людзьмі, пра якіх чытаў у кнігах, бачыў віхурныя атакі ташкаў і пераправы праз рэкі пад ураганным агнём, пра што чуў ад бацькі. А калі пабольша, пачаў захапляцца тэхнікай. Скончыўшы сем класаў, падаўся ў Рудакоўскае вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі...

Я слухаў Міхаіла Мікалаевіча, і мне раптам выразна пабачылася яго карціна «Дарогі юнацтва». Падумала: той хлопец з рэчавым мяшком за плячамі — гэта ж ён сам. Шлях той бясконцы слаўся перад ім.

Скончыўшы вучылішча ў Рудакове, сеў на камбайн. У шасцідзясятым годзе малады механізатар стаў камуністам.

У АДВЕДЗІНЫ.

УЛЮБЁНЫ Ў ПЕСНЮ

Міёршына... Край цудоўных азёр, зямля рупных працаўнікоў і звонкіх песень. Тут спакоў веку спявалі ў кожнай хаце, у песні клялі панскі прыгнёт і ачынілі душу верай у светлую будучыню. Заўсёды гучала песня і ў хаце Іосіфа Юневіча з вёскі Пераброддзе. А калі пачалася першая сусветная вайна, лёс закінуў гэтага беларускага селяніна ў далёкі ад роднага краю горад Растоў-на-Доне, дзе і нарадзіўся 7 студзеня 1917 года яго сын Васіль.

Жыццё на данской зямлі, праца заводскага слесара былі не цяжэйшымі для бацькі Васіля, чым рыбачыць у вёсцы. Але сям'ю цягнула дамоў, на Беларусь. Вось гэтак і апынуліся Юневічы на «Усходніх крэсах» польскай буржуазнай дзяржавы.

Ішлі гады. Васіль пайшоў займацца ў пачатковую школу на польскай мове, потым паспрабаваў уладкавацца ў Вілыні, каб працягнуць вучобу на больш высокім узроўні. Ды не патрэбны былі пісьмачкам адукаваныя беларускія сяляне, і давялося Васілю Юневічу зноў апынуцца ў Пераброддзі, ісці на рыбацкаму шляху бацькі. Праўда, у адным юнаку пашанцавала: у Вілыні ён упершыню пачуў хор Беларускай гімназіі, дзе кіраўніком быў Рыгор Раманавіч Шырмы. Пачуў — і ўлюбіўся ў харавое спяванне, усвядоміў, што песня патрэбна ўсім.

...Дата 16 студзеня 1940 года назаўсёды застанецца ў памяці Васіля Юневіча. У гэты дзень ён быў залічаны спеваком Ансамбля песні і танца пад кіраўніцтвам Р. Шырмы і пачаў сваю прафесійнальную дзейнасць артыста. Назаўсёды захаваў у памяці В. Юневіча і песні, у якіх яму быў даручаны тады запевы. Тут і папулярны ў даваенныя часы «Марш артылерыстаў» А. Новікава, і знаёмыя з дзіцячых гадоў у выкананні бацькоўскага баса народныя — «А ў полі пры дарозе» і «Там на полі, на раллі».

З таго часу Васіль Юневіч ніколі не здрадзіў абраману лёсу, ніколі нават не марыў аб іншай дзейнасці, чым праца ў хоры пад кіраўніцтвам Р. Шырмы. Калі пачаліся трагічныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны, у складзе франтавой брыгады ён спяваў байцам «Песню аб Дняпры» М. Фрадкіна, «Вечар на рэйдзе» В. Салаўёва-Сядога, «Наш тост» І. Любана, тры мілагучныя, любячы беларускія народныя песні, што краналі душу яшчэ ў маленстве.

Пасля вялікай Перамогі, калі хор пад кіраўніцтвам Рыгора Раманавіча быў рэарганізаваны ў Дзяржаўную харавую капэлу БССР, пачаўся новы этап і ў творчым жыцці В. Юневіча. Спявак акалодзівае яркімі харавымі музыкі. З яго ўдзелам загулялі на Беларусі і ў братніх савецкіх рэспубліках Дзевятая сімфонія Л. Бетховена, «Рэквіем» В. Моцарта, упершыню выконваліся кантаты «Калоднікі» А. Фляркоўскага, «Памяці Канстанціна Заслонава» і «Ясныя шляхі» Ю. Семіянікі, «Палі стэповыя» І. Кузняцова. Гэта В. Юневіч у дуэце з М. Шуманскім даў пуцёчку ў вялікае канцэртнае жыццё цудоўным песням У. Алоўнікава — пра Брэсцкую крэпасць, генералаў Даватара і Карбышава, пра вартавых Краіны Саветаў і пра «Бярозы ды сосны»... Па-за творчай дзейнасцю В. Юневіча не засталіся лепшыя песні Ю. Семіянікі, А. Багатырова, А. Туранкова, іншых беларускіх аўтараў. Адных толькі дуэтаў у яго рэпертуары звыш васьмідзесяці. А колькі выконвае песень мужчынскі квартэт Акадэмічнай капэлы, у складзе якога разам з В. Юневічам спяваюць яго сябры М. Шуманскі, У. Туз і М. Бабука!

Творчы аўтарытэт і чалавечая сціпласць заслужанага артыста Беларускай ССР Васіля Іосіфаўіча Юневіча выклікаюць да яго пашану не толькі кампазітараў і пэстаў, з якімі ён сістэматычна працуе, каб даць песні крылы, але і кожнага, каму даводзіцца з ім, спеваком і грамадзянінам, сустракацца.

Няхай жа гэты ўлюбёны ў песню беларускі мастак яшчэ шмат гадоў — дорных людзям радасці!

І. НІСНЕВІЧ.

Беларускі рэспубліканскі намітэт прафсаюза работнікаў культуры глыбока смуткуе ў сувязі з заўчаснай смерцю члена рэспубліканскага намітэта прафсаюза работнікаў культуры, старшыні Брэсцкага абкома прафсаюза работнікаў культуры Лідзіі Іванавы Шумскай і выказвае спачуванне родным і блізкім.

А потым — тая трагічная бяда... У балніцы ён увесь час ляжаў моўчкі, моцна сцяўшы губы. Злаваўся, што не хапала сілы адолець немагч. Калі яго пабывала мноства ўрачоў: распытвалі, аглядалі, штосьці запісвалі. Ён трывожліва ўслухваўся ў іх размовы і па сур'ёзных, заклапочаных тварах бачыў, што справа яго паганая.

Яго прыгнятала, палата з белымі, голымі — воку няма за што зацікавацца — сценамі. Ён пераводзіў позірк за анно, і перад ім наўставалі на балнічным двары сумныя цагляныя будыніны. Але бачыў ён не іх, а жыццёвую ліву за сваёй вёскаю.

Неўзабаве яго перавялі ў другую балніцу. Там ён бачыў у анне дрэвы. Яны мяцелілі лістападам. На ліпах лісця ўжо амаль не было. Ліпа раней

разам са мною адужвалі ў палатах свае хваробы, да балнічных работнікаў... На зямлі столькі сонца для людзей!..

Штодня да яго прыходзілі вясковы. Расказвалі навіны, раіліся, дзяліліся думкамі. Пра меліярацыю і сенакос, пра новы гатунак жыта і новы камбайн, які жне тую густую ніву, пра канцэрт мастацкай самадзейнасці ў клубе і пра сесію сельскага Савета, на якой вялася гарачая гаворка аб добраўпарадкаванні вёскі. Яму пра ўсё гэта трэба было ведаць. Многае з гэтага адраджалася ў яго карцінках, пра многае ён пісаў у раённую, абласную, рэспубліканскія газеты. Сэрца поўнілася радасцю, калі праз некаторы час даведваўся, што той, пра каго ён напісаў інфармацыю ці замалёўку, дамогся большага, калі на яго кры-

ліўся нават запаветным — задумкай новай карціны.

— Назаву яе «Крыніца».

Удакладняць не стаў, цішэй, чым гаварыў звычайна, кінуў:

— Карціну глядзець трэба, а не слухаць пра яе.

Зайшла Надзежда Міхайлаўна. Паставіла на стол яшчэ адну талерку з яблыкамі, сказала:

— Гэта — шафран. Пакаштуйце, можа, больш спадабаецца, чым антонаўка. — Яна мякка зірнула на мужа і дадала: — Пешта сын позніцца, усё са школы няма нашага выпускніка.

Некаторы час мы маўчалі. Павёўшы вачамі на хаце, я раптам звярнуў увагу: на сценах побач з жываціснымі палотнамі віселі вышываныя карціны. Спытаў:

— Надзежда Міхайлаўна вышывала?

— Так, яна, — жыва азваўся Міхаіл Мікалаевіч. — Удзень у саўгасе робіць, а вечарамі вышывае. — Скажушы гэта, ён задуменна дадаў: — Хто яго ведае, калі мяне ўпершыню пацягнула да малявання. Ці тады, калі пасля работы на машынах маляваў лозунгі і плакаты для клуба, ці калі назіраў, як яна вышывала... Потым — каб не чула, цярдліва памалі... Вельмі многа дапамог мне заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Барыс Фёдаравіч Звінаградскі...

А я зноў вярнуўся ў думках у Палац мастацтваў і нечакана падумаў пра тое, чым найперш прываблівае яго работы глядача. Ці не тым чыстым бачаннем свету, якое ў іх прысутнічае? Ці не той шчырасцю і непазасяданасцю — ажно часам да наіўнасці — пачуцця, якое не можа не ўзрушыць? Мусібыць, так.

Прыгадалася. Я разглядаў тады карціну «Буслы».

— Калі б, скажам, вызначыць палітру гэтага мастака ў параўнанні з галасам спевака, то я назваў бы яе аксамітным барытонам, — пачуў за спінай.

— Як у Паўла Лісіцына? —

Дзяўчына, якая кінула гэтак пытанне, падалася мне, усміхалася — мяккі голас яе, пачулася, прагучаў з лёгкай іроніяй.

— Можа, нават, і так.

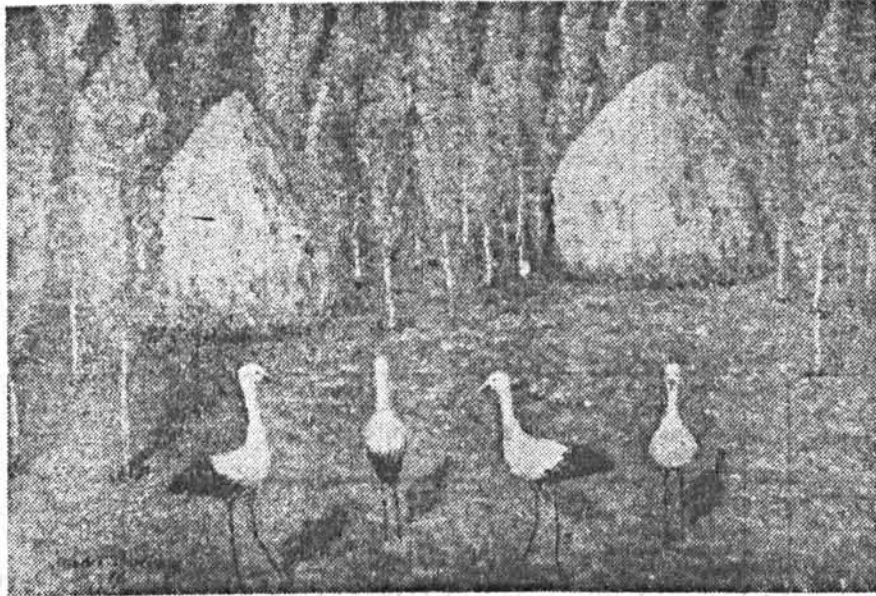
Я асцярожна, каб не збянтэжыць іх, азірнуўся. Юнак і дзяўчына сталі, узяўшыся за рукі, пазіралі на палатно ўважліва і засяроджана.

Пабачыўшы іх зноў, ва ўспаміне, я прыгадаў словы, якія там, на выстаўцы, сказала мне старшы метадыст Рэспубліканскага Дома мастацкай самадзейнасці Алена Іосіфаўна Красікава: «Калі маю душу агортвае сум, я іду «лячыць» яе да карцін Засінца — цудоўная, жыццесцвярдкальная яго палітра». Хацеў сказаць іх Міхаілу Мікалаевічу, а замест таго падумаў: «Гэта ж, мусіць, у пэўным сэнсе тое самае, што ў вершы Генадзя Бураўкіна прагучала, адрасаванае вядомаму мастаку М. Савіцкаму».

Ці ліпеньскі прыпар, ці слота,
Ці вера ў душы, ці адчай —
Работа, работа, работа
Да цемры і сонца ў вачах».

Міхаіл Мікалаевіч як бы ўчуў маю думку, сказаў:

— Апошнім часам мне дужа ў ахвоту працуецца.

БУСЛЫ.

НА ДАЛОНІ

за ўсіх абсыпаецца. Потым — бяроза, клён. Ён усё пазіраў, пазіраў на дрэвы. Аднойчы ўзяў на тымбачцы вучнёўскі шпытан, пачаў маляваць алоўкам. Ліпу, бярозу, клён... Медсястра, якая прыйшла мераць тэмпературу, зазірнула ў шпытан. Пастаяла, схіліўшы галаву, сказала:

— Атрымліваецца... Трэба табе больш маляваць.

Яна сказала некалькі асабліва прачула, так, як гавораць чалавеку, якому не проста зычаць добра, а вераць, на яго спадзяюцца. Яму захацелася намалюваць яе. Потым ён маляваў санітарак, урачоў. І зноў — дрэвы. З таго часу больш уважліва прыглядаўся да ўсяго, што яго акружала, і ва ўсім як бы знаходзіў прыхаванае падабенства з чалавечым жыццём.

Ніколі не забудзе ён той минуты, калі канчаткова зразумеў, што назаўсёды прыкаваны да ложка. Жэх зледзяніў яго істоту. «Вось і канец», — надумаў. Свет існаваў асобна ад яго, сам па сабе. І толькі далёкая, нясперна-балючая думка пра сям'ю яднала яго з гэтым светам.

Назаўтра яго выпісалі з балніцы. На развітанне моцна паціснуў руку ўрачу, нявесела пакіртаваў: «Сіла ў руках у мяне яшчэ ёсць». Усю дарогу дадому ў галаве мітусіліся розныя супярэчлівыя думкі — пра сустрэчу з роднай вёскай, з людзьмі. Раптам адна, зусім іншая, невядомая адкуль вывернулася і стала бы ўноперак: «Як гэта — канец? А галава, а рукі ў мяне навошта?»

Дом ён з новым імпульсам, з нейкай гарачлівай апантанасцю маляваў і маляваў. Большасць малюнкаў рваў. Не надбаліліся яны яму, не хапала ў іх таго, што можна было б назваць душою. Ён разумеў, што, акрамя здольнасцей, мастаку трэба мець спецыяльныя веды.

Напісаў пісьмо ў «Огонек», папрасіў, каб паралі, дзе можна навучыцца маляванню. Паралі. Ён неадкладна сабраў свае лепшыя карціны і паслаў у Маскву — у заочны народны ўніверсітэт мастацтваў Міністэрства культуры РСФСР. Неўзабаве атрымаў адказ: залічаны!..

Жонка насцелі расчыніла акно. Даверліва, падбадзёрліва зірнула яму ў вочы. Ад таго, што яна была побач, ад сонца, ад белых воблакаў на небе і паху жыціцы, што струменіў з лесу, яму ўпершыню за час хваробы палегчала на душы. Ён чамусьці яшчэ раз нібы пешта правяраючы, прачытаў наведанае ўніверсітэта, сказаў жонцы:

— Чалавеку, выходзіць, вельмі неабходна любіць чалавека. Не ведаю, яны бы я жыў увесь гэты час, каб не было ў мяне ў душы любі: да цябе і сына, да бацькоў, да ўсіх тых, што

Пятро РАВРО

ЭВАЛЮЦЫЯ ТВОРЧАСЦІ

Пасля таго, як з шафы Раману Ушаў на галаву ўласны раман, Пахаладзеў ён да жанру рамана, Перайшоў на наведы Раман.

ВЯДОМЫ...

Літаратурны вечар у клубе Пачаў старшыня:

— Да нас прыбыў Усім вядомы, знатны, любімы... Цыфу, энёу прозвішча забыў!

Пераклад з украінскай М. БАЗАРЭВІЧ.

Васіль КРАЎЧУК

ПЕРАКВАЛІФАКАУСЯ

Неяк моднік ганарысты, П'яніца і бюракрат Напужалі гумарыста, Як ішоў дамоў праз сад.

Меў ён страху ад задзіраў, — Ледзь не трапіў у трыну... І не піша больш сатыру, Толькі лірыку адну.

Пераклад з украінскай М. СІСКЕВІЧ.

Хочаце верце, а хочаце не верце, але так яно было. Пад самую навагоднюю ноч наш спецыяльны карэспандэнт Тарас Жыгалька сустрэўся... (з кім бы вы думалі? Ніколі не адгадаеце). З Агатай Пустарэвіч! Ну, так, так, з той самай Агатай, жонкай Праніцы Пустарэвіча, з персанажам славаўтай камеды Янкі Купалы «Паўлінка», шэсцідзесяці п'ятых ўгодкі з дня напісання якой будучы адзначаны сёлета. І не толькі сустрэўся, але меў з ёй гаворку, нават узняў навагодняе інтэрв'ю.

Вось што сказала цётка Агата нашаму карэспандэнту:

— Тудэма-сюдэма, якое тут інтэрв'ю. Ноч на дварэ, «Запарожац» у гаражы ля Чэрвенскага рынку, паўста верстаў да дому, а гэты, тудэма-сюдэма, пачаў казавока, не вытрываў, каб у Дом літаратараў не панхнуца. У бары гэтым, тудэма-сюдэма, сядзіць... Кажане, не змянілася я? Аняго ж, тудэма-сюдэма, сто трэці гадоў найшоў, а я во ўсё такая мадада, жыву сабе з лёгкай рукі дзядзькі Янкі. Гэта ж, тудэма-сюдэма, іншая кабата ў якой-небудзь кніжцы не пасее т-пад няра на свет нарадзіцца, а ўжо, не пад ноч, тудэма-сюдэма, будзь сказана, ні жывая, ні мёртвая, а нібы тая гумава

ХОЧАЦЕ, ВЕРЦЕ...

крамах усяго хапае. За крампленам там, ці за платформамі з горада ў вёску едуць. Але ж хіба дакажаш ты недарэку гэтаму? Яму ніколі не сядзіцца, як рызніку, абы на дарогах бытацца, ды людзям неспакойства рабіць.

«Собственно, кажэ, мяне цікавіць, чаму пра Якімавых ды Паўлінчыных унукаў і праўнукаў п'ес не пішучь? Яны, кажэ, як і іх дзяды ды бабুলі, станоўчыя, а драматургі, пане дабрадзею, собственно, у камедыйным жанры заблудзіліся і выбрана з яго не могуць. Вось-це да!»

А ты, кажэ яму, прыкусі свой язык і не тыкайся, тудэма-сюдэма, куды цябе не просіць. На тое, кажэ, крытыкі ёсць, літаратуразнаўцы, дык разумнейшы за іх хочаш быць, ламака старая.

Думаеце паслухаўся, тудэма-сюдэма. Як прыехалі, дык і панхнуўся да драматургаў і рэжысёраў, пачаў абіваць парогі тэатраў. «Собственно, чаму ды чаму?» Нібы ён не Праніцы Пустарэвіч, а не раўнуе, адзін з сакратароў саюза ці галоўны рэдактар...

Мусіць, і цяпер, тудэма-сюдэ-

ма, несвяточная костка, рассеўся ў бары, ды ўсё дапытваеца, чаму ды ад чаго? А нам яшчэ трэба Якімаў наказ выканаць.

Кніжак Якім прасіў прывезці. Тудэма-сюдэма, усе кнігарні аблазілі, а таго, што Якім прасіў, не знайшлі. Таварыства аматараў кніг — ёсць. А кніг няма. Думалі, тудэма-сюдэма, што пісьменніцкую кнігарню адкрылі. Можэ, у ёй кніг расстараеца. Праект, кажучь, на кніжную лаўку ёсць, а рэзальцы на ім няма. Можэ, вы параніце, як Якімаў заказ выканаць? Яму ж кнігі не дзеля інтэр'ера патрэбны, а каб чытаць.

Ну, дык, тудэма-сюдэма, загаварылася я з вамі. Перадавайце паклон ад мяне і ўсіх герояў «Паўлінкі» добрым людзям. Хай ім шчасціцца, у ахвоту працуцца і весела адпачывацца. А мне пара ўжо дамоў ехаць.

Хочаце верце, хочаце не верце, але ўсё было так, а калі крыху і не так, дык ужо даруйце. Не кожны дзень даводзіцца браць інтэрв'ю ў персанажа камеды «Паўлінка». Хочаш-не хочаш — разгубіўся, тудэма-сюдэма.

АРХЕАЛАГІЧНЫЯ РАСКОПКІ

Увесь час думаў, што пішу сваё. А на паверку выйшла, што паўтараў іншых.

З неапублікаванай запіскай Гамэра.

Байнапісцы застануцца нават тады, калі вымрэ ўвесь жывёлыны свет.

З дзённікавых запісаў Эзопа.

Спачатку пішацца, а пасля выкрышталізоўваецца думка.

Невядомае выказанне аднаго невядомага пісьменніка.

На шлях злачынства мяне штурхнуў мой бацька Шэкспір.

З касацыйнай скаргі Атэла ў суд вышэйшай інстанцыі.

Чым горш і забытаней напішаш, тым больш вядомым станеш.

Выказанне старажытна-рымскага крытыка.

Адказаў і падрыхтаваў да друку Ул. ПРАВАСУД.

Без слоў...

Малюнкi мастака А. ЗІМЕНКІ

ПАСЛЯЮБІЛЕЙНАЕ

Чакае, хоць кладзіся плазам, Экрана роднае радно. Калі б узрост іх скласлі разам,

Сто год Вялюгіну й кіно. Адныкаваўшы юбілей, Час Ім, дваім, У шлях далей!

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Сонечныя зацёмненні сведчаць, што і кінуўшы цень на нешта, можна сё-тое высветліць.

Гэты ідэ на галаву вышэйшы за іншых — ён спіць дагары нагамі.

Ісціна часам ляжыць на паверхні глыбока на дне.

Азірніся, наперад мкнучь і ты, што блегучь назад.

Новае на транспарце: стаянкі такія ў горадзе П, перайменаваны ў стаянкі для пасажыраў.

Правілі эрудыта: блытай Геру з гетэрай, гетэру з Гамэрам, Гамэра з Гамарай і Гамору з гаймарытам.

Ададай загадку: цэзкі, а імёны розныя, аднагодкі, а ўзрост не аднолькавы, муж і жонка, а не ведаюць адно аднаго.

Рослы, ды не дарослы, палкі, ды не ўзніслы, сучасны, ды не новы, моцны, ды не здаровы, групавы, ды не калектывны, просты, ды не найны!

Хіба гравітацый: на сямейных шлях перацягвае лясчэйшая плавіна.

ПЯСНЯР

Генадзь Іванавіч ЦІТОВІЧ

Сын беларускае зямлі, Юнак з душой паэта, Вы нашу песню правялі Па ўсіх кутках планеты.

Рыгор БАРАДУЛІН

ЛЁГКАЯ РУКА

Міхась Ларчанка Сам некалі шаптаў радкі, Ды я не ў залачанай раме. А з лёгкае мае рукі Паэты сталі дактарамі. Надзею маю многа год, Што здарыцца наадварот.

СЯБРОўСКІЯ ШАРЖЫ на артыстаў тэатра імя Якуба Коласа

І. МАТУСЕВІЧ.

У. КУЛЯШОУ.

А. СМЕЛЯКОУ.

Л. ТРУШКО.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦИ КП Беларусі

Індэкс 63856

ЛТ 03003

Адрас рэдакцыі: 220696, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25, аддзела сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-папулярнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.